САМОСТІЙНА УКРАЇНА

БЕРЕЗЕНЬ 1963

INDEPENDENT UKRAINE

ЧІКАГО — НЬЮ-ЙОРК

САМОСТІЙНА УКРАЇНА
INDEPENDENT UKRAINE

Ukrainian Monthly Magazine
Published monthly by the Organization for the Rebirth of Ukraine
Cooper Station P. O. Box 4
New York 3, N. Y.
Edited by Editorial Staff
Yearly subscription $4.00, single copy 50 cents.
Mailed at Chicago, Illinois
Видає: Центральна Управа Організації Державного Відродження України
Редагує Колегія
Адреса Редакції і Адміністрації:
"INDEPENDENT UKRAINE"
2315 W. Chicago Ave.
Chicago 22, Ill.
Phone: ARmitage 6-0066

Передплата «Самостійної України» виносить річно: в ЗДА і Канаді — 4 дол.; в Англії і Австралії — 24 шилінги; в інших державах рівновартість 4 дол. в перечисленні на валюту даної держави.

ПОЖЕРТВИ

На Пресовий Фонд «СУ» зложили слідуючі панове:

І. Кутко	дол. 2
Т. Боднар	дол. 2
Я. Величко	дол. 2
Я. Яковлюк	дол. 1
Д. Вирста	дол. 1
М. Граб	дол. 1
Ю. Кушнір	дол. 1
В. Бровар	дол. 1
П. Жеребецький	дол. 0.50

Жертводавцям сердечно вдячна

Адміністрація «СУ»

НОВА УПРАВА 2-го ВІДДІЛУ ОДВУ в Чікаго

На Загальних Зборах 2-го Відділу ОДВУ в Чікаго вибрано нову управу Відділу на 1963 році в такому складі:

М. Панасюк — голова, д-р А. Гаєцький — заступник голови і реф. зов. зв'язків, Степан Маланчук — секретар, Микола Лаба — скарбник, Василь Дорошенко — організаційний референт, Трохим Марцинюк — культурно-освітній референт, Любомир Кузик — реф. зв'язків з БОрганізаціями, В. Федорів — член Управи. Контрольна Комісія: Інж. Володимир Бережан — голова, члени — Микола Яшко і Степан Шумський.

НОВА УПРАВА ВІДДІЛУ МУН В ЧІКАГО

На Загальних Зборах Відділу МУН в Чікаго дня 10. березня вибрано нову управу Відділу в такому складі:

Олег Олексин — голова, Іван Левкович — заступник голови, Арета Вавришин — рекордова секретарка, Маруся Попович — кореспонденційна секретарка, Марія Димцрто — касієрка.

ГОРЕ ТАКСІ-ВОДІЯ

Москва 9. березня (АР). Оден таксі-шофер у письмі до московських часописів розповідає про своє горе: За його підрахунком у Москві є 16 вулиць Пушкіна, 13 Горкого, 9 Гоголя, 7 Маяковського, 5 Толстого, 6 доріг Жовтня, 9 вулиць Жовтня, 19 вулиць Советів, 7 вуличок Советів, 22 вулиці Першого Травня, та 6 Герцена. А вже найгірше, коли хто хоче їхати на Шкільну вулицю, бо таких вулиць є аж 28.

САМОСТІЙНА УКРАЇНА

РІК XVI БЕРЕЗЕНЬ 1963 Ч. 3 (169)

Проф. Віктор Доманицький

Т. ШЕВЧЕНКО — КАМЕНЯР НАУКИ ПРО НАЦІЮ І НАЦІОНАЛЬНИЙ ІДЕОЛОГ

Шевченко не написав жодної розвідки чи трактату з царини науки про націю, але він створив групу поем і поезій, що то історики літератури помилково назвали їх «політичними», а в своїх повістях змалював декілька типів, що їх за теперішньою термінологією науки про націю мали б ми назвати «націократичними». Для Шевченка, як і для його сучасника — професора міжнародного права в Турінi Манчіні, вже є ясним і значення так званих «об'єктивних ознак нації», «національного типу», «національного обличчя» і значення внутрішнього почуття — «любови до батьківщини» — «патріотизму», що в ті об'єктивні ознаки нації вдмухує життя. Він жадає від своїх земляків повного не «щербатого» патріотизму, гармонійного розвитку всіх первнів любови до батьківщини, **всіх рис «національного обличчя»** а передовсім — **бажання і стремління до власної самостійної, незалежної української держави.** Отже, він мав таке саме уявлення про націю, як і найбільші теоретики про націю, що виступали вже після нього: Маміяні, Ренан, Макс Вебер, Дюркгайм, Вудро Вилсон, та інші.

Чому ми вважаємо, що термін «політичні поеми» є застарілий і помилковий? Бо наука «теорія політики» пішла вперед, розвинулася, клясифікувала явища, які вона студіює, і ввела нові терміни для окремих груп явищ. Наприклад: видатний шведський мовознавець і каменяр «теорії політики» Р. Челлен в своїй ґрунтовній праці «Основи системи політики» — національній проблемі відводить окрему ділянку, яку він назвав «Етнополітикою». По суті це є національна політика, або практична націологія. Взагалі ж у своїй системі політики Челлен має на увазі державну націю, і дослідженню державної нації присвячує окрему ділянку свого нарису та дає їй назву «демополітика»; ця ділянка свідомо обминає недержавні, поневолені нації. Шевченко цікавився державою-імперією остільки, оскільки вона гнобила інші поневолені народи, цікавився її імперіялізмом та способами денаціоналізації поневолених народів, але не цікавився ані зовнішньою, ані рештою внутрішньої політики держав-гнобителів. Тому його поеми й поезії найбільше можна було б назвати «етнополітичними», а справніше буде назвати їх «націологічними» чи «націократичними».

Явно скерованою проти імперіялізму Росії є поема «С о н» (У всякого своя доля»)». Вона починається словами:

«У всякого своя доля
І свій шлях широкий:
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає,
Чи нема країни,
Щоб загарбать і з собою
Взять у домовину»...

Це дуже прозорий натяк на загарбництво, на імперіялізм Росії, що силою підбила сто вісім народів. Але далі в цій поемі Шевченко плянує майбутнє національне визволення:

«А ти, моя Україно,
Безталанна вдово,
Я до тебе літатиму
З хмари на розмову...
... Порадимось, посумуєм,
Поки сонце встане,
Поки твої малі діти
На ворога стануть.
Прощай же ти, моя нене,
Удово-небого!
Годуй діток: жива правда
У Господа Бога!..»

Як розуміти ці вислови? — «Сонце встане — то зійде сонце національної волі; «ворог» — то Росія: «жива правда у Господа Бога» — то значить, що Бог справедливий і визволить український народ з національної неволі. Сам Шевченко назвав поему «Сон» комедією, але в дійсності — це сумний образ душі Шевченка, змученої національними утисками та кривдами. Ті місця в поемі, де Шевченко малює царя Миколу І та його дружину — царицю Олександру (німецьку принцесу), просякнуті жовчю та злим сміхом: бив ворога на осліп, як б'ють на селі конокрадів. Шевченко з усієї сили ненавидів чотири постаті з російської династії Романових, які особливо сильно спричинилися до скасування незалежности України. Це були: Петро І, Катерина Друга, Микола Перший, та його жінка — цариця Олександра. І поема «Сон» — це є в дійсності акт обвинувачення проти них. Виступ проти цариці Олександри особливо сильно пошкодив Шевченкові. Саме за це місце поеми Микола І обернув Шевченка в солдата й заслав до закаспійських пустель, саме за нього новий цар — Александер Другий не дав Шевченкові амнестії, і треба було великих зусиль графа і графині Толстих, щоб зламати опір царя.

Другою націологічною поемою Шевченка є «Єретик» (1845). Про чеського борця за правду, Івана Гуса. Шевченко почув від проф. Осипа Бодянського, що був знавцем національних рухів слов'янських народів, в початку 1844 р. Бодянський дав Шевченкові працю свого учня Палаузова про Івана Гуса. Прочитавши цю працю, поет знайшов великі подібності між положенням у Чехії в добі Констанцького собору і положенням в Україні в добу Шевченка, а в цілій постаті Гуса відчув себе самого, свою боротьбу за правду. Писав про Чехію, а перед очима все вставала йому замучена Україна. І коли він писав:

«Кругом неправда і неволя,
Народ замучений мовчить,
А на апостольськім престолі
Чернець годований сидить».—

то це зовсім не було глузування з відносин у середній Европі і в Римі. Це в Росії панувала «неправда й неволя», це в Україні та в інших поневолених Росією країнах «народ замучений мовчить», це на митрополичих і єпископських стільцях російської православної церкви засіли «ченці годовані». А молитва до Бога:

«Благослови на месть і на муки,
Благослови мої, Боже, нетвердії руки;»

— це була молитва самого Шевченка, молитва борця за волю й незалежність України, ідеолога української національної революції:

«Розбійники, людоїди
Правду побороли...
Земля плаче у кайданах,
Як за дітьми мати:
Нема кому розкувати
Одностайно стати

За євангеліє правди
За темнії люди!..
Прозріте люди — день настав!
Розправте руки, змийте луду,
Прокиньтеся... будьте люди»...

А далі каже:

«Постривайте,
Он над головою
Старий Жіжка з Таборова
Махнув булавою!...»

Це не Жіжка, це Шевченко грозив булавою ворогам України. А булава у Шевченка завжди символ незалежної суверенної української держави.

Десь в жовтні 1845 р. Шевченко довідався, що його вірного приятеля-однодумця, нащадка шотляндських лицарів графа Якова де-Бальмена вбито літом в бою з повстанцями на Кавказі. Ця вістка дуже схвилювала Шевченка. З Кавказу саме повернувся український поет Афанасьєв-Чужбинський, і Шевченко, зустрівшись з ним, все розпитував його про Кавказ. Восени 1845 р. він написав **поему «Кавказ»**, присвячену пам'яті Я. де Бальмена. Проф. Л. Білецький вважає «Кавказ» за найліпший, найкрасивіший поетичний твір Шевченка. Але рівночасно це є ще й досі ніким не перевершений малюнок російського загарбництва, росій-

ського імперіялізму та самої Росії, як тюрми для сто восьми народів. Як каже німецький письменник **Емануїл Райс,** в «Кавказі» «гнів поета проти гнобителів досягає **біблійної сили та енергії** вислову:

«...лягло костьми
Людей муштрованих чимало,
А сльоз, а крови? Напоїть
Всіх імператорів би стало
З дітьми і внуками, втопить
В сльозах удов'їх...»

Незвичайної сили досягає і його іронія, що переходить в зле глузування-сарказм. От, наприклад, слова уряду російської імперії, що завойовує Кавказ:

«Ми християни; храми, школи
Усе добро, — сам Бог у нас!
Нам тільки сакля в очі коле:
Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана? Чом ми вам
Чурек же ваш та вам не кинем,
Як тій собаці! Чом ви нам
Платить за сонце не повинні»...

Емануїл Райс каже: «Чистота авторового обурення, відсутність будь-якої політичної інтриґи роблять ці рядки невідпорними. Ніде у світовій літературі я не зустрічав поезії, свобіднішої від рам часу та простору, які особливо затісняють політичну тематику, в той же час словесно такої насиченої. Політична поезія Шевченкова блискуче витримує порівнання з шедеврами цього, особливо невдячного жанру з ямбами Андре Шеньє, з скаргами Леопарді з причини загибелі стародавньої слави Італії і з посмертними віршами Оскара Льорке проти Гітлера. Політична поезія Шевченка досягає **пророчої сили** не тільки що до виразу, а в прямому значенні цього слова»...

Нас з поеми «Кавказ» цікавить відношення Шевченка до поневолених народів Росії:

«Слава! Слава!
Хортам, і гончим, і псарям,
І нашим батюшкам царям
Слава!

А далі:

І Вам лицарі великі
Богом незабуті!
Борітеся — поборете,
Вам Бог помагає
За вас правда, за вас слава
І воля святая!»

А ось малюнок тодішньої (та й теперішньої) Росії, як тюрми народів.

Як би Ви з нами подружили,
Багато б дечому навчились!
У нас же й світа! Як на те —
Одна Сибір неісходима!
А тюрм? А люду? Що й лічить!
Од молдаванина до фіна
На всіх язиках все мовчить...
Бо.... благоденствує!

Храми, каплиці, і ікони,
І ставники, і мірри дим,
І перед образом твоїм
Неутомленнії поклони.
За кражу, за війну, за кров,
Щоб братню кров пролити, просять
І потім в дар Тобі приносять
З пожару вкрадений покров!!
Просвітились!... Та ще й хочем
Других просвітити,
Сонце правди показати
Сліпим, бачиш, дітям!!

Все покажем! — Тільки дайте
Себе в руки взяти.
Як і тюрми мурувати
Кайдани кувати,
Як і носить, як і плести
Кнути узловаті, —
Всьому навчим! Тільки дайте
Свої сині гори
Останнії ... бо вже взяли
І поле і море!

З цього яскравого малюнку бачимо безмежний **месіянізм** Росії, тверду віру в свою досконалість і в те, що тільки Росія може дати іншим народам культуру, освіту й добробут; в дійсності ж дає далеко культурнішим народам: тюрми, кайдани, кнути, ханжество, брехню й аморальність. Це політична сила, що розкладала й розкладає світ.

Перебуваючи на Україні в роках 1843 та 1845-47, Шевченко побачив ясно, що Україну її власні сини, які втратили вповні або частково свій український патріотизм, а приняли вповні або частково культуру московську, а головне — свою концепцію української незалежної держави замінили концепцією російської імперії. Шевченко зрозумів, що нема для нього помічників, нема кому «одностайно стати», що ціла верхівка українського народу за нечисленними винятками зрадила свою матір-батьківщину. «Московською блекотою в німецьких теплицях (себто в школах — В. Д.)

заглушені», отруєні чужою культурою і чужою наукою, вони не розуміли того, що:

«В своїй хаті — своя правда
І сила, і воля!»

В поемі «Чигирин» (1844) Шевченко заповідає **відродити козацьку націю:** кує «новий леміш і чересло до старого плуга», с. т. заповідає нову боротьбу за відродження козацької державної традиції, оре «переліг України», с.т. перевиховує народні занепавші душі і **«сіє» в їх серця** «свої сльози», с. т. свої думки, свою державницьку ідею, щоб з неї виросли «ножі обоюдні», а ними в кожного українця «розпанахає серце трудне, вицідить сукровату», а наллє в нього «козацької крови чистої, святої». Цим Шевченко заповідає ґрунтовне оновлення народніх кріпацьких душ, перетворення у козацькі душі, що мають вже боротися за вільну й незалежну Україну.

Року 1845 Шевченко написав **«І мертвим, і живим, і ненародженим землякам.... дружноє посланіє».** Це в дійсності його етнополітичний заповіт. Це твір, де згромаджені поради, як перевиховати укаїнський нарід на українську націю. Перший засіб до цього — **це освіта та самоосвіта,** але оригінальна, самостійна, національна:

«Якби ви вчились так, як треба,
То й мудрість би була своя..»

Це протест проти засильних впливів і запозичень з чужих культур. Освіта й самоосвіта мусять викликати **любов до всього рідного, українського:**

«Учітеся, брати мої,
Думайте, читайте!
І чужого научайтесь,
Й свого не цурайтесь!
Бо хто матір забуває,
Того Бог карає!...»

На перший погляд «чуже» і «своє» мали б братися в рівній мірі пів-на-пів.. Але, коли згадаємо, що **мудрість має бути** «своя», то таки «свого» - рідного треба брати **більше й глибше,** як «чужого». Далі Шевченко вказує на необхідність студіювати **історію рідного народу:**

«Отак і ви прочитайте,
Щоб не сонним снились
Всі неправди, щоб рзкрились
Високі могили
Перед вашими очима,
Щоб ви розпитали
Мучеників: кого, коли,
За що розпинали?»

Другий шлях визволення — це **знищення різниць та суперечок** в українському народові:

«Обніміться ж брати мої,
Молю Вас, благаю!»

Що значить «обніміться»? Передовсім — це духові обійми: повага, пошана й любов українця до українця, бажання з боку освічених верстов піднести освіту й культуру нижчих верстов, стремління прищепити широким колам українців національну свідомість та бажання власної незалежної, суверенної держави.

Тут-же в «Посланії» Шевченко перестерігає «зрадників-недолюдків» образом можливої **націчальної революції:**

«Розкуються незабаром
Заковані люди;
Настане суд! Заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками
Кров у синє море
Дітей ваших... І не буде
Кому помагати:
Одцурається брат брата
І дитини мати;
І дим хмарою заступить
Сонце перед Вами,
І на віки прокленетесь
Своїми синами!»...

Ще ясніше говорить Шевченко про національну революцію в своєму **«Заповіті»** (25. XII. 1845). Він тоді був хворий на тиф, його мучила висока гарячка. Не знаючи, чи виживе, він поспішив дати свій заповіт. Він кличе тих, що ще схоронили живу душу:

«Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте,
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте!

І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій
Незабудьте пом'янути
Незлим, тихим словом!»

Отже, кликав до **збройного Чину в ім'я нації -родини,** в ім'я **української незалежної держави.**

В 1846 р. Шевченко переїхав до Києва і став душею таємної української організації — «Братства св. Кирила і Методія». Друга половина «Книг битія українського народу», що їх написав для товариства М. Костомаров, — це

прямо **переказ Шевченкових поглядів у національній справі.** Особливо цікавий є 104 параграф цих «Книиг битія»: Україна буде неподлеглою Річчю Посполитою в Союзі Слов'янськім». А в відозві до українців це пояснюється ширше: «1. Ми приймаємо, що усі слов'яне повинні зі собою поєднатися. 2. Але так, щоб кожен народ скомпонував свою Річ Посполиту й управлявся незмісимо з другими так, щоб кожен народ мав свій язик, свою літературу, свою справу общественну: такі народи по-нашому: Москалі, Українці, Поляки, Чехи, Словаки, Хорутани, Ілліро-Серби і Болгари. 3, Щоб був оден сейм або рада слов'янська, де б сходились депутати оду всіх Речей Посполитих й там розважали б і порішали такі діла, котрі б належали до цілого Союза Слов'янського. 4. Щоб в кожній Речі Посполитій був свій правитель вибраний на года, і над цілим Союзом був би Правитель вибраний на года».... З цього видко, що Кирило-Методіївці мали на думці не федерацію, а **«коммонвелт» слов'янських народів.**

Року 1847 після свого арешту й присуду Шевченко написав оцей вірш до братчиків: «Чи ми ще зійдемося знову?...» Кінчається він надзвичайно патріотичними словами:

«Свою Україну любіть,
Любіть її... во врем'я люте,
В останню тяжкую мінуту
За неї Господа моліть»...

Павло Зайцев каже: «У цей найстрашніший мент свого життя думав він не про себе, а **про національну справу** й про тих близьких йому, що для цієї справи працювали....».

На засланні Шевченко писав повісті та оповідання, а в них є багато етнополітичних порад, типів та думок. Наприклад: «Яким Гирло в «Наймичці» навіть слова «Москва» не може чути, дівчина Катря не розуміє московської мови; нещасливий «Варнак» навіть на далекій чужині влаштовує свою хату так, що все в ній «нагадує Україну», бере наймичку українку, тужить за своєю прекрасною Україною». Ватя Сокира, бачучи українське село в приуральському краї, аж плаче з радости, що вперше після розлуки з рідним краєм може тут розмовитися по-українському («Близнята»). З симпатією підкреслює поет, коли хто з його героїв-інтелігентів говорить по-українському (Марія Якимівна в «Музиці») і українські пісні для нього найкращі, епос ліпший за Гомерів («Прогулянка»). З симпатією малює він власне типи людей, що живуть за національною традицією (старі Сокири в «Близнятах»), національно-побутові сцени поет малює з особливою охотою, нарешті — з великим замилуванням описує різні пам'ятки української національної культури, згадує ворожих Москві українських національних діячів (Мазепа, Дорошенко), осуджує сам Сковороду (що робив і перед засланням) за те, що не писав по-українськи (в «Близнятах») нарікає, що в школах всього навчають, крім милої рідної мови (в «Прогулянці»).

Повернувшисє з заслання в Петербург -1858), Шевченко написав:

«Добра не жди,
Не жди сподіваної волі —
Вона заснула, цар Микола
Її приспав, а щоб збудить
Хиренну волю, треба миром,
Громадою обух сталить
Та добре вигострить сокиру
Та й заходиться вже будить...»

Себто, лише революція, і то дуже кривава революція, може принести волю.

Утиски українського народу з боку Росії видаються Шевченкові ще болючішими, нестерпними. Любимий учень Шевченка маляр Честахівський написав одну промову Шевченка про поневолений наш нарід, що «поневіряється замордований панщиною, а кріпиться — не згасає: такий теплий, такий щирий, віруючий: «Ох, Боже батьку», говорив Шевченко, «Аж шум шумує в серці, як згадаєш, яку гірку випив та ще й досі п'є наш славний люд козачий, а таки не втеряв серця, а поганець-москаль топче його личаком калюжним і сам не знає, паскуда, яке дбро нівечить». Це порівнання двох культур: української і московської, символізованої «личаком калюжним» було синтезою Шевченкових поглядів; він уже ні в чому не хотів вірити москалям, не лише урядові, але і російській інтелігенції. Усе московське його дратувало.

Міняються і його історіографічні погляди. Ще гостріше, як до заслання, він осуджує Богдана Хмельницького за його Переяславський договір і звертається думкою до Мазепи. Показуючи якось гостям свій рисунок з доби Мазепи, він вклав в уста Войнаровського таке звернення до козаків, що хотіли перейти на московський бік: «Ось підождіть трошки, тільки дайтесь москалеві запрягти вас в шори та вбори, а тоді вже, поки світа сонця, він буде вашим погоничем, а ви повозарі чужого тягла.» Що він написав про Богдана Хмельницького 1859 р., — ми вже цитували в розділі про історіо-

графічні погляди Шевченка.

Отже, — в передсмертному періоді Шевченко остаточно скристалізував свої протимосковські погляди, а свої етнополітичні поради скерував майже виключно на національно-революційні рейки. Тому сторонники російського імперіялізму і неділимої Росії, чи то білі, чи червоні, не люблять передсмертного Шевченка й стараються його розвінчати, зробити «духовною руїною», а натомість піднести, посилити значення Шевченка з часів перед засланням.

Якщо порівняти націоналізм Шевченка з націоналізмом етнополітиків інших народів: Фіхте й Ґеґеля у німців, Міцкевіча у поляків, Пушкіна й Бєлінского у росіян, то б'є в очі одна засаднича ріжниця: у Шевченка нема віри в якесь спеціяльне покликання свого рідного народу щодо рятування й вдосконалення світу, в нього нема **«месіянства»,** а тому нема й бажання нав'язати іншим народам свою культуру, свої звичаї, свій спосіб думання. У етнополітиків же німецьких, польських та російських такої віри в вище післанництво їх народів, такого «месіянства» аж занадто багато. Часом, як наприклад у росіян, для такого «месіянства! нема жодних підстав, крім кулака — збройної і поліційної сили; в такому випадку їх претензії та домагання на провід у світі набирають рис **нахабства.** Це націоналізм хворобливий, патологічний, а в Шевченка він природній, здоровий, людолюбний-гуманний. Нема в Шевченка й тотальної ненависти до всіх москалів, чи всіх поляків, — так званого **«шовінізму».** Навпаки, він мав багато приятелів і серед москалів і серед поляків, але завжди серед людей культурних, гуманних.

****

Семен Демидчук

ШЕВЧЕНКО В АМЕРИКАНСЬКИХ ЕНЦИКЛОПЕДІЯХ

Для української науки в Америці давно існує потреба поставити ім'я Шевченка на належному місці серед світочів інших націй. Тому наперед треба зазнайомитися з тим, що досі було написано в Америці про Шевченка в таких найбільш поширених виданнях, як енциклопедичні словники.

Щодо загальних екциклопедій, то, наскільки можна було ствердити, першу згадку про Шевченка помістила Британська Енциклопедія у дев'ятому виданні, Нью Йорк, 1872, в 21 томі, що появився в 1886 році. В цьому томі на 79 сторінці знаходимо відомості про Росію, включаючи й Україну, під назвою «Малоросія». В уступі, присвяченому українській літературі (стор. 87), сказано, що «Малоросійська література» починається від Котляревського. Присвятивши розмірно багато місця Шевченкові, енциклопедія подає таку загальну його характеристику: «Справжній національний поет... Ніхто не змалював з більшою силою старі часи України, як Шевченко... Його могила названа Меккою південно-російських революціонерів». Як джерело таких інформацій енциклопедія подає твір Павлі п. н. «Народи Росії, популярне видання М. Іліча».

Пізніші видання цієї, як і інших енциклопедій, в Америці не мають навіть згадки про українську літературу, а коли й згадують про неї, то звичайно тільки про «руську» літературу в Галичині і то з великим обмеженням. До таких видань належить надрукована в Нью Йорку в 1912 р. «Католицька Енциклопедія, яка в 13-му томі місить уступ про «Русинів», інформуючи в ньому, що руською мовою послуговувалися автори з міжнароднім розголосом, з яких найбільший це — поет Шевченко». Автором цього уступу про русинів був відомий адвокат, Андрій Дж. Шіпман.

З сучасних інформаційних видань, що виходять раз-у-раз новим накладом, довші чи коротші відомості про Шевченка вміщені в таких загальних енциклопедіях.

В Енциклопедії Британській (Чікаґо, 1947) в уступі про українську літературу в томі 22 знаходимо таку інформацію... «Нового духа влив Тарас Шевченко. Він народився селянином -кріпаком і цей факт надає виразно демократичного й сільського характеру модерній українській літературі. Романтичний націоналіст у своїх перших, а революційний інтернаціоналіст у пізніших творах, Шевченко сягає глибоко корінням в український фолкльор. Він став символом національности».

У 17 томі Енциклопедії Колієрса (Colliers Encyclopedia), видання 1949 року, в уступі під заголовком «Шевченко Тарас (1814-1861), український поет і мистець» подані інформації на

25 рядках про його життя і твори, про які сказано: «У 1840 р. видав «Кобзаря», тобто низку поезій, що прославляли запорозьких козаків і виявляли смуток над терпінням свого народу. В 1841 р. він видав «Гайдамаки», з описом бунту українських селян проти поляків у 1768 р. Після того він звернув увагу на терпіння свого народу під Росією в поемах «Сон», «Великий льох», «Кавказ» і т. п. Він був признаний речником терпінь України, борцем за її право на незалежність і найбільшим її поетом». Автор цього уступу підписаний ініціялами «С.А.М.», одначе в списку редакторів енциклопедії цього імени немає.

У 19 томі енциклопедії Колієрса, виданому в 1950 р., в уступі «Українська Література» сказано м. ін.: «... В поезії Тарас Шевченко виявив саму істоту українського генія. Народжений в неволі, а пізніше прогнаний на Сибір за царя Миколи I, Шевченко прожив тільки дев'ять років на волі. Його політичні твори: «Сон» і «Великий Льох» спричинилися до розбудження національної свідомости народу». Підпис: «С.Н.А». У списку авторів ці ініціяли виявляють повне ім'я: Константин Генрі Андрусишин.

«Енциклопедія Амерікана», у 27 томі видання з 1949 р., присвячує багато місця Україні. У параграфі «Мова і література України» при кінці читаємо: ... «Велике число поетів і письменників осягнуло більше ніж місцеву славу. Між ними визначилася Кобилянська, Стефаник, Вовчок, Шевченко, Куліш, Франко, Мирний, Коцюбинський і Винниченко...». Окремого уступу про Шевченка тут нема.

Дуже вражає факт, що славна «Чамберс Енциклопедія» (Chamber's Encyclopedia) в останнім своїм виданні в Нью-Йорку в 1950 р., у томі 14, містить доволі велику згадку про Україну та її політичну історію, а не згадує нічого про українську літературу і не присвячує окремого уступу Шевченкові.

На цьому треба закінчити обговорення загальних енциклопедій, наскільки йде про згадки про Шевченка, а перейти до інших видань, які теж називають себе «енциклопедіями» або «словниками», а які спеціялізуються в різних ділянках знання, де є місце і для письменників або літераторів.

Цікавий зразок в цім напрямку становить «Колюмбійський Словник модерної європейської літератури» (Columbia Dictionary of Modern European Literature) з 1947 р., в якому присвячено 4 колонки українській літературі, де говориться між ін.: «Останні три десятиріччя 19-го віку бачили в Росії українську літературу, що стогнала під важким політичним гнітом... тільки під лагіднішим режимом в Австрії, в Галичині й на Буковині, була спроможність розвитку української літератури з уваги на більшу свободу... Визначною окремою особовістю в творчім письменстві був Іван Франко. Серед українських поетів звичайно призначують Франкові друге місце по Шевченкові. Йому недостає Шевченкового хисту в інспірації, який нагадує хист Бернса, одначе він (тобто Франко) має далеко більшу культуру...». Після такого порівнання автор уступу подає відомості про різних українських письменників, не згадуючи більше ні словечком про Шевченко. Під статтею поміщено тільки ініціяли «W. K.», а в списку авторів на початку книжки ці ініціяли визначують відомого канадського приятеля українців, Ватсона Кірконнела. Постає питання, як Кірконнел міг обійти Шевченка, коли порівнює Франка з Шевченком. Можливий хіба такий здогад, що ім'я Шевченка мало бути поміщене в окремім уступі під буквою «S», одначе хтось, чи то навмисне, чи через недогляд зняв уступ про Шевченка. Цей здогад виправданий тим, що у відповідних місцях цієї книжки поміщені біографії таких письменників, як Корнійчук або Короленко.

У другому томі «Енциклопедії літератури» (Encyclopedia of Literature, edited by Joseph Shipley), що вийшла накладом «Філософічної Бібліотеки» з Нью-Йорку, в 1946 р. поміщений уступ «Українська Література» з дуже оригінальною характеристикою цілої української справи. Сказано там на вступі: «Українська проблема це одна з найбільш заплутаних проблем серед усіх слов'янських націй». Згадавши про відродження української літератури з появою «Енеїди» Котляревського й вичисливши його безпосередніх наступників, автор цього уступу подає такі інформації:

«Як об'єднуючий чинник нових напрямків виступає поет Тарас Шевченко (1814-1861), один з найбільших серед усіх слов'янських поетів. Народжений в підданстві на дворі польського пана в Росії, він був завезений своїм паном у Петербург...». Далі згадано про появу «Кобзаря», про Гайдамаків», про Кирило-Методіївське Братство, про кінець життя Шевченка і подано загальну характеристику його поезій, а саме: «Його поезії навіяні духом незалежности України. Він теж вимагав справедливости для найнижчих, не тільки для визволення з московського режиму але й з забобонних традицій сільського оточення. Він був в найправдивішім значенні слова соціяльно-демокра-

тичний поет, і сполучав це з глибоким почуттям в мові й вислові; він загально цінений в цілому слов'янському світі...». Подавши характеристику деяких поезій Шевченка, автор уступу кінчає: «Важко сказати, що біг би осягнути Шевченко, якщо б він був розвинувся на волі; він залишається найправдивішим поетичним духом, якого досі дала поезія». Підпис під уступом «Кларенс А. Маннінґ».

Перед тим, як «Філософічна Бібліотека» видала «Енциклопедію літератури», ця сама накладня випустила в світ в 1943 р. «Словник світової літератури», що охоплює «критику, форми і техніку» в однім томі. Там на стор. 599 знаходимо уступ про українську критику, якої осередком — як там говориться — є український фолкльор з перших десятиріч 19-го віку. Далі читаємо таке: «Критика в письменній літературі — започаткована Миколою Костомаровим... Тарас Шевченко, найбільший український поет, у всіх своїх творах виявляє, що він черпає свою підтримку і початок зі скарбниці народньої творчости. Панько Куліш розширив ці рямці». Огляд української літератури доведений до Хвильового. Автора компіляції не подано в цьому «Словнику світової літератури».

Цікаве, що в однотомовій праці під заголовком «Автори двадцятого сторіччя», виданій в Нью-Йорку в 1947 р., що охоплює 1.850 біографій з 1.750 портретами, не вміщено ні одного українського імени ні Шевченка, ні Франка, ні навіть Гоголя, хоч є багато російських імен.

Протилежністю до такого підходу треба вважати «Біографічний словник Вебстера». У першім його виданні з 1948 р., на стор. 1357, поміщений уступ: «Шевченко, Тарас Григорович, 1814-1861, український поет, професор університету в Києві в 1845 р. Заснував Братство св. Кирила й Методія для великих реформ, як знесення невільництва, заведення суспільної рівности» і т. п. Вичисливши приблизно точно головні Шевченкові твори, словник каже, що вони «принесли йому назву батька української літератури».

В подібнім дусі написана теж стаття в однотомовій «Слов'янській Енциклопедії», виданій накладом «Філософічної Бібліотеки» в Нью-Йорку 1949, де на стор. 1.138 поміщені такі інформації: Шевченко Тарас (1814-1861), український поет, співець України загально признаний найбільшим з українських письменників і одним з найбільших поетів слов'янського світу. Тому, що він виказав літературну придатність української мови, що прославив українських козаків за їх боротьбу за незалежність і пристрасно вірив в майбутню вільну Україну, він багато причинився до створення чуттєвого й інтелектуального тла для незалежности України впродовж останньої половини 19-го століття». Представивши Шевченка в такому світлі, автор статті, що охоплює цілу колонку на пів сторінки, закінчивши її такими повними захоплення висловами: «Велич Шевченка як поета лежить у тому, що він блискуче потрапив вживати досі нерозвиненої української мови як літературного засобу, що надається до висловлювання найніжніших почувань, а ще більше в його широкій прихильності й пристрасній любові до своїх земляків-українців і в його непохитній вірі у вільну, демократичну Україну». Підпис під статтею: O. J. F. Ці літери у списку співробітників «Слов'янської Енциклопедії» виявляють ім'я: Олівер Дж. Фредеріксен з університету Міямі.

До іншого роду словників, чи спеціяльних енциклопедій, належить «Світовий Колумбійський довідник Ліпінкота», виданий у Нью-Йорку в 1952 р. (The Columbia Gazetter of the World Columbia Press, New York, 1952), який подає імена місцевостей з назвою «Шевченко». Так на стор. 1751 читаємо таке: «Шевченко, — містечко з населенням (в 1926 р.) 1,584 душ, у Західньосталінській області Української С. С. Республіки в Донбасі . . .;давніша назва «Лиса гора». Є там поміщена ще назва: «Шевченково» з таким означенням: 1. село (в1939 р. було там понад 500 душ населення), положене у східньоцентральній частині Харківської области в УССР і залізнича станція 19 миль на захід від Куп'янська; 2. містечко в Кіровоградській області УССР, раніше — Долінская. Є ще назва «Шевченко Второе» — це селище з населенням (в 1939 р.) понад 500 осіб у східньоцентральній Запорізькій області УССР, над залізничим шляхом на захід від Пологи.

Є багато інших видань, головно біографічних словників у різних видах і назвах, що викликають здивування незнанням або занедбанням чи то української справи взагалі, чи імен українських письменників. Зокрема відсутність імен Шевченка й Франка можна завважити в книжках, що мають на меті інформувати світ про великих людей з кожної нації.

Одначе є й мила несподіванка в цій справі. В «Енциклопедії Суспільних Наук» (Encyclopedia of the Social Sciences. Editor in chief R. A. Seligman, MacMillan, New York, 1937). в томі 14 на стор. 23 знаходимо статтю про Шевченка з такою характеристикою:

«Шевченко Тарас, український поет

1861), народжений в Київській провінції від батьків-кріпаків. Дякучи своєму виїмковому талантові й рисункам, він став відомий Брюллову з Петербурзької Академії Мистецтв» іт.д., як це звичайно передається в життєписах Шевченка. Після того вичислені його важливіші поезії, роля яких з'ясована просто захоплююче. Про це пишеться так: «Його поетичні твори стали найважливішим чинником українського національного руху, пригадуючи напів забуті національні традиції українських козаків, але він став надхненним пророком нового суспільного й політичного ладу. Під впливом французького утопійного соціялізму й польського революційного руху, — а сам він був прихильник Герцена — Шевченко ненавидів гніт і неволю і в своїх поезіях виступав проти них пристрасно. При допомозі пропаґанди Кирило-Методіївського Братства й Шевченкових поезій завдано вкінці удар тому суспільному устроєві... Святкування його пам'яті перемінилося в спеціяльний культ серед українців по всьому світі, а його могила стала українською національною святістю».

Під уступом підписаний Д. Дорошенко. Це теж вказівка, як українці-науковці можуть причинитися до освідомлення про «Батька української літератури», утривалюючи водночас його культ серед його власних земляків «в Україні і не в Україні сущих».

(УВУ, Річник 4)

ЗВЕРНЕННЯ КОМІТЕТУ ПАМ'ЯТНИКА ШЕВЧЕНКОВІ У ВАШІНҐТОНІ

Історична акція побудови пам'ятника Тарасові Шевченкові у столиці вільного світу, Вашинґтоні, наближається до закінчення. Кілька десятків тисяч українських установ та громадян цієї країни склали свої пожертви на перший український національний монумент в ЗДА, який незабаром стане дійсністю. Спертий на спеціяльний закон, схвалений Конґресом і підписаний Президентом ЗДА, пам'ятник Шевченкові не тільки прославить Генія України, але й стане символом невгашенного прагнення українського народу до своєї державности, до якої прямує він понад сотню років під проводом Шевченка.

Цей пам'ятник мусить бути побудований запалом і коштом всього українського громадянства ЗДА. Збірка пожертв на пам'ятник — це наш перший, справжній національний перепис свідомих українців цього краю. Тому в ній мусять взяти участь всі без вийнятку люди української крови й українського серця, як дорослі, так і діти. Всі громадські інституції, церковні громади і школи повинні вести перед в цій національній акції і ділом засвідчити свою відданість Шевченкові та його заповітам. Цей всенароднїй здвиг не тільки дасть змогу поставити величний пам'ятник найбільшому за всі часи нашої нової історії українцеві, не тільки піднесе до досі небувалих висот престиж українців у цім краю і в цілім вільнім світі, але також заперечить злобну видумку совєтських окупантів та їх слуг в Україні, що пам'ятник будує «горстка запроданців Вол Стріту, зрадників щасливого радянського народу».

Українські Громадяни!

Ми знову ввійшли в березневі дні, Шевченкові дні. Це дні останніх приготувань до побудови пам'ятника. На другий рік, в 150-річчя з дня народження Шевченка, ми будемо учасниками завершення наших кількалітніх змагань — відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові. Використаймо всі, як один, ці березневі пам'яткові дні, щоб повністю виконати наш обов'язок! Нехай піднеслі хвилі цьогорічних Шевченкових святкувань ще більше скріплять духа нашої жертвенности й допоможуть нам упродовж цього місяця березня довести збірку до успішного кінця.

Цей успіх дозволить нам не тільки побудувати величний пам'ятник Т. Шевченкові, але й іншими засобами поширити та утривалити його духову спадщину в ЗДА і всьому світі. Пам'ятаймо, що почесна грамота жертводавця на пам'ятник залишиться для кожного з нас назавжди доказом нашої національної свідомости й готовости до жертви для громадського добра.

Головна Управа Комітету Пам'ятника Шевченкові

Євген Онацький

ЛЮДИ БЕЗ СВІТОГЛЯДУ

Насамперед — що таке світогляд?

Це — суцільний, продуманий, гармонійний погляд на світ, на нашу ролю в ньому, на зміст і ціль нашого в ньому перебуваня. Це — синтеза і наслідок нашого психічно-волевого наставлення, наших переживань, нашого життєвого досвіду і набутого знання. Він — вислід усього комплексу нашої національної свідомости (або несвідомости).

Набути світогляд не легко, і багато людей без нього обходяться.

Але він — ніби дороговказ, що дозволяє нам орієнтуватися в крутежі людських подій, і без нього дуже легко зійти на манівці, поповнюючи негідні вчинки, спустошуючи власну душу.

Н. Струве, визначний московський публіцист, писав у 1930 р. в паризькому збірнику московської еміґрації «Росія і слов'янство» про А. Чехова:

«Чехов був великий маловір, перейнятий до шпіку костей скептицизмом ... Ніжність і м'якість спасли цей маловірний дух від усіх кантів і загострень, від доведеної до озлобленя нетерпимости вічного богоборця Достоєвського ... Чехов був людиною без світогляду. Це дуже цікавий і рідкий в історії випадок великого мистецького хисту без усякої світоглядової основи...

Чехов належить до покоління письменників, що принесли до літератури знеможену душу, душу спустошену. І вся літературна творчість Чехова покарбована безперестанним змаганням з власною душевною пусткою,—боротьбою тим тяжчою й труднішою, що вона не спиралася на жаднім світовідчуванні. Цього світовідчуваня не одержав Чехов у спадщині, але й не бажав і не міг виробити його сам...»

Ще ближче підійшов до цієї теми в тому ж збірнику К. Зайцев:

«Я брав життя і не застановлявся над ним,— писав Чехов в однім листі. — Ми описуємо ні найближчих, ні дальших цілей, і в нашій дужиття таким, яким воно є, а далі ні тпру ні ну. Далі — хоч батогами нас пражте! Ми не маємо ші — хоч у м'яча грай. Політики в нас нема, в революцію ми не віримо, Бога нема, привидів не боїмося... Хто нічого не хоче, нічого не сподівається і нічого не боїться, не може бути мистцем... Політичного, релігійного і філософічного світогляду я ще не маю, міняю його що місяця,— пише він із нагоди задуманого роману,— а тому доведеться обмежитися описом, як мої герої люблять, женяться, родяться і вмирають, та як говорять...»

І Зайцев коментував:

«Обставина, що духовий світ Чехова не формувався в струнку ґієрархію вартостей, розірвала й розтріпала його душу. Померкла безжурна радість творчости... Буйний пал молодости остигає, залишаючи тільки душевну втому, що родить безжурні бажання викинутого поза життя спостерігача...» (Цитовано в ЛНВістнику 1930 р. ст. 666).

Так два московські письменники схарактеризували душевний стан іншого визначного московського письменника — Антона Чехова (1860-1904). Але як же так сталося, що цей визначний письменник опинився з такою душевною порожнеччю, ні в що не вірячи, нічого від життя не сподіваючись, лінуючись працювати не знаючи, якими духовими вартостями обдарувати своїх героїв, який шлях в житті вказати своїм читачам?

А сталося так тому, що А. Чехов був зрадником своєї справжньої батьківщини — України і, згубивши національні ідеали, не міг загорітися ідеалами московськими. Народжений в Таганрозі, в Україні, писав він до Е. М. Шаврової 19. І. 1898 р.: «Коли б я не був хохлом, я б писав щодня хоча б по дві годині на день, і в мене була б уже власна віла (маєток). Але я хохол, лінивий.»

В листі до Суворіна з 23.III. 1895 він теж висловлювався: «Я говорив Вам, що Потапенко дуже жива людина, але Ви не вірили. В душі кожного хохла переховано багато скарбів».

І хоча писав він також і до А. Кримського, нашого славного науковця і поета: «Я люблю український народ, що дав світові такого титана, як Тарас Шевченко»,— все ж був він настільки омосковлений і настільки позбавлений почуття національної гідности, що дивився і на себе й на інших українців презирливими очима москаля, що вбачає в українцях — тільки «хахлів».

А звідти — неусвідомлена що до причини трагедія викинутого поза рямки життя спостерігача», що мусить, не вважаючи на ввесь свій

величезний талант «обмежуватися на описи...»

Бо щоб бути активним в рямках життя, треба мати ціль у житті, треба мати світогляд, треба усвідомити собі цілі свого й інших існування в цьому світі. Одірвавшись від свого рідного наводу, А. Чехов не зміг зрозуміти, для якої власне цілі в його душі, як і в душі «кожного хохла перехована багато скарбів».

Життя ставить нас кожного моменту перед проблемами, що вимагають свого вирішення. Але, яку б проблему нам не приходилося розв'язувати, ми все приходимо до основної, що її треба насамперед вирішити (в залежності від того, як ми її вирішимо, вирішуватимемо й інші), а саме: чи ми дивимося на життя, як на змагання за все більший матеріяльний добробут, що його треба осягати будьякими (в тому й неморальними!) засобами в т. зв. «боротьбі за існування», чи ми приймаємо його, як своєрідну духову пробу нашої духової вартости, як призначення чи покликання, зв'язане з виконуванням певних обов'язків, що часто йдуть у розріз із нашими егоїстичними (себелюбними) звіринними інстинктами.

Якщо ми приймаємо перше рішення, йдемо шляхом матеріялістичного світогляду, за яким усе, що діється в світі, н нас самих і навкруги нас — тільки рух бездушної матерії, що, не знати як, обумовлює всі явища світу.

Якщо приймаємо друге рішення, ідемо шляхом ідеалістичного світогляду, за яким світ і ми з ним виникли внаслідок дії Вищої Духової Сили, і тому всі явища цього світу скеровані на осягнення визначеної тою Вищою Силою, що її ми звемо Богом, незнаної нам мети.

Обидва світогляди спираються на вірі, бо, хоча прихильники матеріялістичного світогляду і твердять, що їх світогляд ґрунтується на науці, всі їх намагання довести науково правдивість матеріялістичних теорій створення й діяння світу, не могли переконати людей ідеалістичного світогляду, бо в дійсності спираються не на наукових фактах, а на ріжних безґрунтовних припущеннях, себто на вірі.

Для людей, що ще не виробили собі власного світогляду, головно для молоді, ті матеріялістичні теорії безумовно шкідливі, бо, як ми бачили на прикладі Чехова, вони пустошать душу, позбавляють життя ідеалістичної цілі, і, зрештою, розвивають у молоді байдужість до світоглядових проблем, що їх, мовляв, заступила наука.

Технічна освіта, що запанувала останніми часами, не сприяє виробленню звички задумуватися над світоглядовими питаннями, і людина все більше духово спустошується, як колись Чехов. Але Чехов усе ж розумів свій стан і шукав із нього виходу, а теперішня величезна, духово спустошена маса навіть і не розуміє, не помічає свого безрадного стану.

КУБА, КУБА . . .

Кожний, хто слідкує уважно за перебігом світової політики хочби тіільки від 2-ої Світової війни по сьогодні, мусів вже давно прийти до висновку, що наш світ — лагідно кажучи — досить дивно зорганізований. Ніщо не відбувається в ньому так, щоб так званий здоровий людський розум міг притакнути без застережень і щоб можна було хоч на короткий час передбачити розвиток подій, згідно із засадами простої логіки. Даремний труд. Щось змінилось у світі, і то змінилось дуже виразно в бік цілковито різний від того ,чого ми вивчили в історії про права і обов'язки народів, про ціль і зміст міжнародніх договорів і про все це, що навіть на полі дуже несубтельної зрештою політики все таки мало характер чогось стійкого у формі чести, чести хоч би й тільки політичної.

Брехня брехню поганяє

Кожна більша політична подія нашого часу, після її проаналізування виказує характерні ціхи згаданих вище змін. Наприклад, коли зацікавлені міжнародні сторони сьогодні засідають до конференційного стола, всі учасники вже згори знають, що змістом переговорів буде лише і тільки окреслена кількість наявних брехонь, висказуваних із впертістю маньяків в надії, що це когось нарешті змучить, якщо вже не переконає. Підписуючи міжнародні договори, зацікавлені сторони звичайно цілковито свідомі, що друга сторона зірве їх у вигідний для себе час без найменшого викиду сумління і всі ці договори не варті паперу, на якому вони списані. Зокрема, від коли у світі зарисувались цілком вже виразно два бльоки сил, захі-

дній і східній, все, сказане повище, з безпрецедентною точністю стосується східнього бльоку держав, керованих квінтесенцією історичної, практичної, політичної і всякої іншої, яку тільки можна видумати, брехні, державою Совєтів трудових рабів. Ясно, хто сподівається чогось іншого від большевиків? Вони на це й є большевиками. Та на жаль, така практика, вперто демонстрована світові вже понад сорок років, впливає також і на інші народи і так світом котиться хвиля нового стилю абсолютно забріханої політики, що помалу починає запускати корені навіть там, де цього найменше сподіватись, а де — не хочемо тут називати.

Права і ліва сторона правди

Пригадаймо собі хоч би справу берлінської стіни, про яку так тепер вже мало пишеться. Совєти назвали її — устами Хрущова — великим здобутком працюючих мас Східнього Берліна, бо цим покладено межу зазіханням західніх імперіялістів, накинути невільниче життя вільному і щасливому населенню Східньої Німеччини. Кожне слово в цьому ствердженні— це не тільки очевидна, але найбільш безлична брехня світу. Жадний політик, що себе шанує, не повинен після такого ствердження навіть говорити із Хрущовом і наколи таке побажання лежить в площині моральности, то вже ясне для всіх, що в політичній площині тільки скрайній наївняк може вірити в це, що говорить і заявляє голова уряду СССР. Тим часом, на наших очах уряд не тільки потенційно найбільшої, але й найбільш відповідальної за долю Заходу держави — Америки — день-в-день складає докази безмежної наївности, беручи за добру монету все те, що теревенять пляновики всесвітньої брехні з Кремля. Американська преса ще далі не втихає на тему Куби, бо ця проблема стала власне проблемою через помилкову політику Вашінгтону супроти Кастра і товаришів і до того це все діється під самим боком Америки. І саме, переглядаючи сторінки цієї преси, ми вчитуємось у подробиці перебігу кубинської афери, не вірючи своїм очам, що така бездонна наївність може існувати серед людей, які вважають себе покликаними вирішувати долю цієї найбільшої демократії світу і — що гірше — немає ніякої відповідної реакції на доказані помилки. Атмосфера, що в ній живе Вашінгтон — за словами американської преси — це атмосфера самовдоволення, вкритого грубою верствою м'якої бавовни, з-поза якої — здається — світ виглядає добродушний і лагідний, з душею квакра. Адже ніхто, тільки американці свого часу стали вживати по відношенні до Сталіна окреслення «старий, добродушний Джо»! Так говорено про людину-ката нашого сторіччя! Нічого дивного, що в цій атмосфері міг виплекатися «дух кемпу Давида», що в цій атмосфері Хрущов мусить виглядати чисто, як американський Санта Клавс. Якже інакше можна собі пояснити, що американський уряд поважно сприймає заяву цього бузувіра про те, що Совєти мають тільки мирні наміри супроти Америки, зокрема на Кубі, де всі совєтські ракети мають лишень оборонний характер — і то ці самі ракети, які на території СССР є цілком офензивні! Повищі ствердження не є голословні, їх подає американська преса і то поважна та почитна преса, з мільйонами читачів у всій Америці та поза нею. Ось так виглядає правда на Сході і дивовижна її відбитка на Заході.

Прелюдія до Куби

Куба Америці куди важніша, як наприклад, Берлін і це зовсім зрозуміло, бо Берлін далеко і його справа, це справа німецької сорочки на німецькому тілі, але Куба, що віддалена лише кількасот миль від Вашінгтону, набирає іншого значення. Доки на ній господарили американські цукрові компанії і американські туристи могли видавати в її касинах свої доляри, все було в порядку. Але коли Совєти всадовили з американською виразною допомогою там свого Кастра і після цього свої ракети, Куба стала форпостом большевизму і положення цієї позиції так близько серця Америки — не тільки Північної — змінило радикально ситуацію на Караїбському морі, в Центральній та Південній Америці. Кожному стало ясно, що Америка мусить щось зробити — кожному за вийнятком відповідальних осіб у Вашінгтоні. Тут не йдеться про відокремлений випадок втрати чуйности в одного чи двох урядовців, тут йдеться про атмосферу, що важким рядном налягла над столицею ЗДА і тільки це таємне і важко доступне та розпізнавальне рядно виясню́є, чому, наприклад, українська справа у Вашінгтоні не актуальна до такого степеня, що навіть марка з портретом Шевченка не змогла появитись серед інших чемпіонів волі, як філіпінський президент чи польський піяніст. І атмосфера ця не від сьогодні і не від учора царить над Вашінгтоном. Ще за життя міністра Даллеса, а пізніше за урядування його наступника Христіяна Гертера американський амбасадор в одній з цен-

трально-американських республік повідомляв настирливо Стейт Департмент (міністерство закордонних справ ЗДА) про те, що всяка допомога для Кастра повина бути стримана, бо весь його рух опанований повністю комуністами і навіть сам Кастро чи не комуніст. Та ці звідомленя зникали в нетрях міністерства, не дійшовши ніколи до відома ні міністра Далеса, ні Гертера. І так Америка дала Кастрові всю поміч у поваленні уряду Батісти на те, щоб попасти з дощу під ринву. Коли ж цей же американський амбасадор, не діждавшись з Вашінґтону реакції на свої звіти, використав перебування міністра Гертера в Мексику і там присівся до його літака, щоб скласти йому усне звідомлення, приявний біля міністра високий урядовець в нечемній формі перебивав амбасадорові весь час його промову іронічними заввагами про «перечулення», «фальшиві інформації», тощо. Треба було аж гострої реакції присутнього генерала з Пентаґону, щоб міністер Гертер міг вислухати до кінця звіту свого власного амбасадора у такій важливій для Америки справі! І щож, однаково ніщо з цього не вийшло. Вашінґтон дальше підтримував Кастра і один з перших визнав його уряд після повалення Батісти. Так Америка постелила собі сама ліжко на Кубі і очевидно, прийшлось на ньому спати. І — згідно з американською пресою — Америка таки добре заснула на цьому ліжку, сліпа і глуха на все, що було некорисне для большевиків. В тому ж часі пан Ростов оголосив свій преславний плян поборення большевизму шляхом повного американського розброєння «щоб не дразнити Москву» і «щоб викликати в неї довір'я до чесних і добросердних американських намірів». Не завадить пригадати, що Ростов — це шеф плянового політичного відділу Стейт Департаменту. Для Куби виплекано атмосферу недоторканости, щось в роді політичного імунітету, за плечима якого Кастро поробив із Советами цілу низку провокативних договорів, скерованих виразно на знищеня американського престижу у світі, а може й на щось більше.

Невдала інвазія

Але є в Америці особи, що не піддаються вашінґтонській атмосфері, хоч за те приходиться їм неодну гірку пастильку ковтнути. Ці особи не дармували, коли Кастро показав своє правдиве обличчя і при допомозі кубинських патріотів приготовили інвазію на Кубу, що мала стати початком повстання та повалення комуністичного уряду Куби, де брат прем'єра Кастра власноручно розстрілював в'язнів за їхню ворожість до комунізму. Інвазія, що ввійшла в історію під назвою «фіяско у Свинській затоці» не вдалось. Чому . . . ? Як могло статися, що акція потужної Америки по відношенні до військово мінімальної кубинської сили не вдалась? Ось, на це питання до сьогодні ясної відповіді ще немає. У вирішній хвилині весь плян акції завалився. Якась потужна внутрішня сила помішала все так, що повстанці опинились голіруч, без корабельної і летунської допомоги в обличчі Кастрових танків і скривавившись, піддалися. Хтось у Вашінґтоні затріюмфував. Розпочате слідство до сьогодні не вияснило всіх тайн. Голова организації, що підготовляла повстанців, мусів скласти свій пост. Але ж бо він найменше був винуватий: він підготовив повстанців цілком добре, вони отримали повний вишкіл, вони були ідейні, завзяті духом і рішені зліквідувати комуну на Кубі. Та хтось перейшов їм дорогу. Цікаво було б знати, хто такий, але це тайна. Різні вже подавано прізвища, президент взяв всю вину на себе, але історично це ще не є відповідь на найважливіше для Америки питання, а саме, що в критичну хвилину історії в її адміністративному апараті приходять до голосу люди, що діють виразно на шкоду цієї держави. Тому спроба звільнення Куби з-під російського впливу та з-під влади інтернаціонального ворога людства ч. І — комунізму — не могла вдатися. На боці можна згадати, що меншбільш в той час усунуто з військової служби патріотичного генерала Вокера за протикомуністичні інструкції в армії, майора Робертса за підтримку для Вокера і інших військовиків, що поступали згідно із старшинським кодексом чести, вщепленим їм у Вест-Пойнті та військових академіях ЗДА. І в цих справах показалось, що дивні-предивні сили керують американською внутрішньою та закордонною політикою. Цікаво, що по відношенні до нацистської Німеччини в Америці не було таких саботажів: вся американська політична і військова машина працювала, як добре намазаний апарат, без затримок і перебоїв. Ніхто не страйкував на фабриках продукції стрілен проти Німеччини, але страйкують тепер, коли треба продукувати ракети проти СССР!

Кубинська «сплячка»

Ми вибрали Кубу, щоб продемонструвати на ній основні ціхи світової політики тому, що справи зв'язані з цим острівцем ще дуже свіжо у пам'яті і читач може слідкувати за нашим

бігом думок з власного досвіду. До цього справа Куби просто клясично виявила методи російської, підлої аґресії і безборонність сповільненого, західнього демократичного державного апарату, якому бракує військової дисципліни в політиці і військової наполегливости та точности в її переведенні в життя. Після своєї перемоги над невдалою інвазією, Кастро набрав дійсно комуністичного запалу і з повним розмахом став перетворювати Кубу вже не на передову соціялістичну державу, але просто на військовий пляцдарм скерований виразно проти Америки. Не звертаючи уваги на парадоксальність відношення сил, він на маленькій території Куби вирішив розмістити кількасот атомових ракет, скерованих на американські міста та центри з метою, у вирішній хвилині могти сказати Америці: стій, бо стріляю! Питання: з якою метою хотів Кастро стати цим совєтським револьвером скерованим на Америку? Чи тільки, щоб Хрущов міг досягти кращих умов у майбутніх торгах за долю світу, чи може Хрущов і Кастро леліяли тихеньку надію, одного гарного ранку засипати Америку смертоносними ракетами так, щоб унеможливити навіть американську відплату і зліквідувати цей останній все таки оборонний бастіон Західнього Світу!?

Ми не знаємо. Ми можемо тільки здогадуватися.Та знаючи добре історію Росії, її політику і її кровожадну, безоглядну експансію за всяку ціну — ми склонні думати, що Хрущов мав велику охоту власне так зліквідувати Америку і цим самим відкрити собі шлях до абсолютного панування над світом. Мороз проходить за шкурою, коли уявити що він вже був недалеко цієї мети. Недалеко, власне недавно, у місяцях жовтні-листопаді, у місяцях, що — можливо — вирішили долю Америки і то тоді, коли вона сама — за словами американської преси — спала сном блаженних, віруючих слову Хрущова.

Хрущов заколисав Америку. Вашінґтон мусів бажати цього вколисання, бо ніхто не протестував надто голосно, а коли навіть прийшло пробудження, то деякі високо поставлені особи дуже довго і дуже недовірливо протирали очі на очевидну правду, що вдарила їх в лице силою історичної, повної відповідальности, події. Трудно дивуватись де Ґолеві, що він ніяк не вірить в американську бойову чуйність в Европі, коли Америка дозволила собі на такий скандал під самим своїм боком. Де Ґоль каже, що Америка ніколи не буде воювати проти Росії за Европу. Може де Ґоль має рацію . . . ?

Що власне сталося?

Зараз же після приходу президента Кеннеді до влади і після його зустрічі з Хрущовом у Відні, СССР розпочав енерґійну акцію на Кубі. З цього треба витягнути висновок, що Хрущов оцінив американського президента, як політичного аматора, з яким можна зробити, що завгодно, тим більше, що Совєти прекрасно знають особовий склад керівництва американської закордонної політики, а тим самим знають, — з чим треба рахуватись і що може їх чекати від цих осіб. Америка не має, очевидно, зеленого понятя про закулісові справи совєтської політики і тому взаємне відношення цих держав нагадує гру в покера, де один із партнерів знає всі карти свого противника. Цим партнером є безперечно СССР. Якщо гра буде йти тільки шляхом покера, то СССР має всі шанси її виграти. На щастя, історія має свої маленькі «але».

У російських головах, збаламучених успіхами їхньої ракетної техніки, виграною світовою війною та зростом хвилі комунізму у світі зокрема серед примітивних мас Азії та Африки, виросла думка заграти «ва банк» з Америкою шляхом приставлення револьвера з натягнутим язичком прямо до американських грудей. А-ну, нехай попробує Кеннеді сіпатися на найближчій конференції, коли сотні ракет будуть готові до стрілу з найближчої віддалі! Уявляєте, як виглядала б роззброєнева конференція в Женеві з такими російськими тузами? Цілком ясно, хто був би роззброюваний, а хто диктував би світовий «мир». Отже спроба варта була риску, хоч риск завжди великий, коли йдеться зокрема про атомову добу. Москва вже не раз дала доказ у своїх взаємовідносинах з Америкою, що вона готова йти на досить великий риск — але не за великий. У всякому разі кожна така спроба Москви викликає в Америці досить мінливу реакцію, спричиняючи широко закроєне збентеження прилюдної опінії.

Отже і тепер Росія вирішила, що можна щось зарискувати тим більше, що на її думку ставка була варта гри. Озброєна по зуби ракетами Куба, під командою російських військ, це арґумент неабиякий, тим більше, що Америка не виявляє надто великої енерґії у поборюванні російських аґресій — як досі. У наслідку цього на Кубі настали великі зміни і ці зміни не заховались від ока американської розвідки, яка при допомозі всіх можливих і доступних їй засобів перевела досить точну стежну роботу на цьому острові.

Поки американські офіційні чинники зами-

кали очі на правду про Кубу, розвідка приготовила відповідні рапорти, в яких сказано виразно, що саме знаходиться на базах Куби і з якою метою. І власне цікаво, що ці рапорти висилані правильно всім відповідним урядам у Вашінґтоні, пропадали десь безслідно, не викликаючи жадної реакції міжнародного характеру. Ба, що більше, у день, коли американські стежні літаки поробили цілком виразні фотографії ракетних становищ, речники американських урядових кіл запевняли прилюдність на телевізійній програмі, що на Кубі немає офензивної зброї і що немає чого лякатися. Американська преса не може зрозуміти цього недбальства чи браку чуйности з боку тих, що відповідають за долю і майбутнє цієї держави, коли вже навіть предкладено повний рапорт персональному асистентові президента, якого обов'язком було інформувати голову держави точно і негайно про всі важніші зміни, він вирішив — сам і тільки сам — що це не таке аж важливе і що президента можна повідомити пізніше. У наслідку, у хвилині, коли американські міста здані були на ласку і неласку російських ракет, президент спав спокійно цілу ніч і уряд не діяв у цій справі, повторяючи — теоретично — цілу трагедію Пірл Гарбору з-перед 21 років. Треба було щойно інтервенції військових чинників, щоб зрушити це недбальство з місця і пустити в рух урядовий апарат. Все, що сталося пізніше — широкому загалові відомо. Але преса до сьогодні займається аналізою власне того відступу часу, в якому Росія мала всі шанси засипати Америку атомовими стрільнами, або вимогти на ній некорисні умови евентуального торгу за долю світу тільки тому, що відповідальні особи цілковито знехтували загрозу.

Висновки

На тлі величезної вже сьогодні бібліотеки про можливості і наслідки атомової атаки таке недбальство набирає посмаку політичного злочину і американська преса у своїх коментарях цього не скриває. На шпальтах газет повторяються прізвища близьких до президента осіб, його дорадників, спеціялістів і асистентів, в руках яких находиться доля Америки, а руки ці — на жаль — часами не надаються до виконування довірених їм роль. В часи величезного світового напруження, підсичуваного революціями та переворотами майже у всіх частинах світу, в часи явної китайської аґресії на Індію та китайських погроз під адресою решти вільних ще держав Азії, в часи позначені Альжиром, Іраком, Сирією та постійними атентатами на де Ґоля, Америка не може собі дозволити на люксус приспаної чуйности, бо це може спричинити загибіль цієї держави цього самого дня, коли Совєти вирішать, що вони досить сильні і приготовані, щоб зарискувати атомову атаку на Америку при величезних шансах виграти цю — може коротку, але страшну — війну і опанувати світ. Для большевицьких цілей такий риск матиме свою притягаючу силу і з цим Америка та вільний світ мусять рахуватися. Тим часом у Вашінґтоні ніби не здають собі з цього справи. Реакція Америки на випади большевизму приходить помалу і слабо, півсередниками, створюючи у світі враження боязливости, а це підриває американський авторитет і підсилює пробольшевицький фронт.

Навіть після повного розкриття совєтських плянів на Кубі, після американської бльокади і створеної нею майже воєнної атмосфери, з якої Хрущов завернув дуже спритно і дуже розумно, показалося, що американські заходи супроти Куби знов же були тільки частинно успішні і вся акція не є доведена до кінця до сьогодні. На Кубі дальше перебувають совєтські вояки і ніхто не знає точно, скільки їх там є, дальше перебувають совєтські ракети і їх точне число також невідоме, в печерах Куби можуть бути заховані навіть найважчі бомбовики, і вся драма з жовтня минулого року може повторитися сьогодні чи завтра ще більше грізно, як тоді. Все залишилось по-старому, а проте урядові американські чинники всупереч звідомленням розвідки, всупереч довірочним рапортам з самих кубинських, національних джерел, вперто заспокоюють свою прилюдність, що Куба — це мариво минулого і тепер є все в порядку. Спокій в політиці річ дуже цінна, але не тоді, коли він набирає характеру фантастичної наївности, наслідком якої завжди буває якесь велике національне нещастя.

Президент Кеннеді слушно вимагав повної контролі Куби та прочищення її від комунізму. Це було в жовтні минулого року. Чому він з того часу змінив свою думку — не знаємо. Америка відступає крок за кроком в роззброєневих дискусіях із Росією, Америка відступає у справі Куби, Америка відступила у справі берлінського муру, Америка робить враження, що вона хоче оминути війну із Совєтами якщо не за всяку, то дуже а дуже велику ціну. Хто цю ціну має заплатити? Сама Америка, чи може інші народи світу, яких при цих торгах ні-

хто про думку не питає?

Ми раді б бачити, що Америка несе на собі відповідальність за долю світу, відповідальність пропорційну до її значення у світі. Америка не може вимагати для себе респекту всього світу і одночасно скидати із себе відповідальність за його долю. До часу існування Совєтського Союзу Америці не оминути зударів із ним на кожному полі, всюди там, де СССР проводить свою продуману і пляновану атаку на вільний світ. СССР далі поступатиме безоглядно, хитро і підло, вірний засаді, що ціль освячує середники.

Треба, щоб Америка витягнула з цього висновки і це вже не тільки наша, еміґрантська думка, це вже думка американської відповідальної преси, яка починає натискати на свій власний уряд у тому відношенні.

Може ще не пізно. У всякому разі час найвищий.

****

Іван Кейван

ОЛЕКСА ГРИЩЕНКО

Серед плеяди видатних українських мистців у діяспорі наймаркантнішою постаттю є Олекса Грищенко, що вже повних сорок років живе й творить на терені Франції. Своєю високомистецькою творчістю він не тільки значно збагатив скарбницю українського мистецтва й вивів українську образотворчість на широкі европейські шляхи, але й заважив багато на розвитку французького модерного мистецтва, а в ньому й світового. Французький мистецький світ сьогодні гордий з цього видатного мистця, що виразно підкреслює свою приналежність до знедоленої української нації й виявляється як здеклярований український патріот.

Олекса Грищенко народився 1883 р. в Кролевці, на Чернігівщині, що за часів Хмельниччини було сотенним містом Ніжинського полку. Сам Кролевець як і його околиці були чисто -українськими, де колись відбувалися важливі історичні події. Близько славний Конотоп, гетьманська столиця Батурин, Новгород Сіверський та Крути, де розігралася трагедія 1918 р. в часах визвольних змагань. Через Кролевець переходив єдиний шлях, що лучив Україну з Московщиною. Бабуся Олекси пам'ятала, як цим же шляхом весною 1847 р. везли через Кролевець московські жандарми в повозці арештованого Т. Шевченка з Києва до Петербурга на слідство. Батько мистця, директор банку, помер в 32-ому році життя, а ввесь тягар великої родини (десятеро дітей) впав на плечі матері. Малий Олекса виростав серед буйної української стихії та формувався духово підо впливом свого діда, колишнього чумака. Підо впливом його цікавих оповідань Олекса дістав велику охоту до мандрів і «...саме тоді народився український бурлака» — відмітив пізніше мистець у своїй знаменитій книзі «Україна моїх блакитних днів».

Початкову освіту здобув у рідному Кролевці, побував у бурсі в Новгороді Сіверському, а далі в семинарії в Чернігові, де заприязнився з письменниками **Д. Коцюбинським та Б. Грінченком.** Це багато заважило на формуванні національного світогляду юнака, що вже тоді не розлучався з «Кобзарем» Шевченка, що його купив на . . . ярмарку в Кролевці. Здавши іспит зрілости в Полтавській гімназії 1905 р., Грищенко вступив на філологічний факультет Петербурзького університету, але Петербург зразу не сподобався йому «під безнадійно-сірим небом, що нагадувало солдатську шинелю». Серед студентської молоді Петербурга тоді кипіли революційні настрої з приводу програної війни з Японією й Грищенко переїхав до Києва, де вступив на природничий факультет університету св. Володимира. Вкінці переїхав до Москви, де в 1912 р. закінчив студії біології з дипломом.

Та ці успіхи не задовольняли Олексу, що мав непереможне замилування до малярства. Вже дуже рано він почав рисувати й малювати самотужки і своїм талантом звернув увагу вчителя ліцейського малювання, що давав якийсь час йому безплатні лекції. В семинарії навчав малювання один піп-аматор і навчив Олексу копіювати церковні ікони. Одна така ікона-копія св. Миколи дуже сподобалась матері Грищенка. В часі подорожі по Криму Олекса так був очарований кримською природою, що тоді вже твердо постановив стати мистцем-малярем. Малював чарівні краєвиди в Саках, візантійські руїни Херсонесу, в Ялті та в

Кримських горах. Південна природа, а особливо водна стихія Чорного моря, остаточно скермували юного Грищенка на шлях мистця. **«На Півдні я знайшов другу батьківщину — батьківщину кольорів»,** а **«. . .море полонило мене навіки своєю могутністю, фантастичністю, неповторністю, барвами. Ось вона, та безмежна сила, що ще з дитинства притягала мене до себе з глибу наших степів»** Спочатку вчився малярства в Київській мистецькій студії, в Сергія Святославського, а в 1909-1910 рр. студіював у Мистецькій школі в Москві. Але південна природа притягала Грищенка непереможно і він в 1910 р. відбув подорож на Кавказ, що значно поглибила його мистецьке світосприймання. В 1911 р. він виїхав до Парижа, де мав нагоду ближче зазнайомитися з наймоднішими тодішніми мистецькими напрямками від імпресіонізму через пануючий тоді кубізм до футуризму й інших течій, що їх твори виставлялися тоді в «Осінньому Сальоні».

О. Грищенко в часі праці.

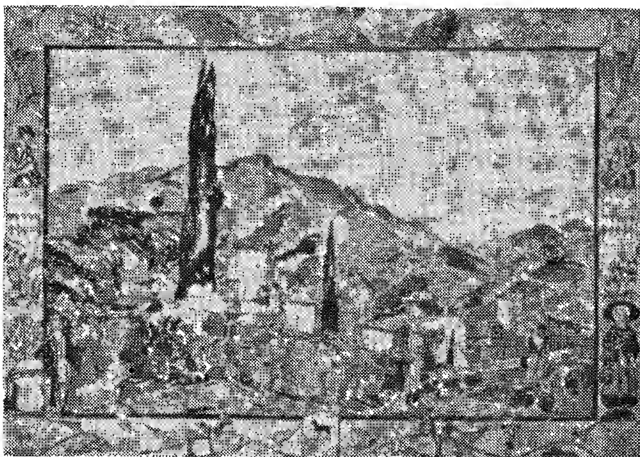
В 1913 - 1914 рр. подорожував Грищенко по Італії, де відвідав 28 міст, в цьому Асізі, Фльоренцію — колиску блискучих геніїв Ренесансу, Падую, Венецію, побував у Неаполі, в Пізі, Міляні, відвідав Сієну, Мантую, Орвієто, Верону та інші визначні місцевості, щоб збагнути італійське мистецтво до глибини. Ця подорож дуже багато причинилася до мистецького росту Грищенка і дала йому більше ніж кілька академій, бо молодий мистець умів вже самостійно шукати тієї мистецької істини й формувати свою індивідуальність.

Незабаром, після його повороту до Москви, розгорілася перша світова війна, а за нею революція, що повалила царський трон. О. Грищенка йменували професором Мистецької школи в Москві, членом «Комітету охорони історичних пам'яток» й Комісії реставрації ікон на Кремлі. В 1919 р. відбулася індивідуальна виставка О. Грищенка, що заімпонувала своєю шаленою динамікою кольорів, але большевицькі полчища опанували в скорому часі всю Московщину і під їхніми ударами впала теж молода Українська держава, що, очевидно, перекреслило майбутнє мистця.

Тому він, залишивши в Москві увесь свій мистецький дорібок — теж фарби й пензлі, тільки в дощовику, захопивши ще солдатську шинелю, дістався до Севастополя, звідки в характері матроса вдалося йому виїхати до Константинополя (Стамбулу — тодішньої столиці Туреччини), де прожив повні два роки. І хоча мистцеві доводилось жити в нужді, хоч часто не мав даху над головою, його душа радувалася безмірно, бо все це заступила йому чарівна краса Константинополя — колишньої столиці світової культури, де гармонійно поєдналися чарівна природа зі здобутками візантійського та музулманського мистецтва й створили чудову синтезу. Центром уваги й справжнім джерелом надхнення для Грищенка була **Св. Софія,** де бував багато разів та утривалив її незрівняну архітектоніку у своїх чудових акварелях. І не тільки Св. Софія, але й інші вартісні пам'ятки Царгороду він змалював, як церква **св. Ірини,** далі **Кахріє Джамі,** магометанські мошеї:**Сулейманіє, Селіма, Мехмеда, Ахмеда, Мендрессе султ. Селіма, Боязідіє,** теж **Гіпподром, Серай,** оглянув **Музей яничарів** та змалював музулманські кладовища, **мури Теодосія** і т. п. Тоді він дозрів як аквареліст і незрівняний кольорист. Не даром один з найвидатніших французьких мистців **Рене Жан** писав: **«Завдяки Константинополеві — ми маємо Грищенка».** Перебуваючи в Константинополі, О. Грищенко не тільки виявився як першорядний та оригінальний мистець-кольорист, але й своєю оригінальною творчістю він розворушив мистецькі круги Туреччини, Академії Мистецтв, тощо. В березні 1921 р. Грищенко залишив Константинопіль, покинув Св. Софію, де «. . . **завжди мав враження чуда»** й виїхав до Греції. Там оглянув античні пам'ятки Містри, Коринту і Дельф, а в Атенах влаштував свою індивідуальну виставку. Греція значно поглибила його мистецький світогляд, бо він умів з надзвичайним хистом обсервувати й за-

своїти все те, що було конструктивним в побудові його стилю.

Того ж року восени приїхав до Франції й осів у Парижі. Для Грищенка ця світова мистецька столиця вже була відома, тому він не появився тут як інтруз. В цьому модерному Вавилоні з 40-ка тисячами мистців з усього світу, творчість Грищенка скоро отворила йому браму в мистецький світ і в 1922 р. він вже виступив зі своєю індивідуальною виставкою, і то з певним успіхом в **«Осінньому Сальоні»**. В 1923 р. він знову вибрався в подорож по Греції і влаштував в Атенах свою виставку. Не завжди мистцеві велося добре під матеріяльним оглядом і часто доводилось йому закоштувати справжньої нужди. Але все це пройшло завдяки наскрізь погідній та оптимістичній натурі мистця, що зумів створити круг себе погідну й радісну атмосферу і серед цієї атмосфери творити свої мистецькі цінності.

О. Грищенко: Килим «Кань».

Роки 1927 - 1942 це був період його побуту в місцевості Кань, звідки він робив мистецькі екскурсії по всій Франції, від Тульону до Бретані. В 1925 р. перебував пів року в Портуґалії, а в 1934 - 1935 рр. в Еспанії та виставляв свої твори в Мадриді й Барсельоні. Подорожував теж по Швеції, Данії й Англії і там виставляв свої твори з великими успіхами. Ще в 1930 р. став членом «Осіннього Сальону» й постійно приймав участь в його виставках. Воєнні роки 1939 - 1944 постійно перебув у Кань (Південна Франція), де написав свій капітальний твір: «Україна моїх блакитних днів». Після війни знову Грищенко пожвавив свою мистецьку діяльність і збагатив скарбницю мистецтва новими, вартісними творами, що їх виставляв у Парижі, Страсбурзі, в Марокко, Ліможі, Брюсселі і т. д., а в 1955 р. приймав участь у «Виставці українського модерного малярства» в Монтреалі, Канада, де звернув особливу увагу своїм високомистецьким килимом «Кань». В 1958 р. ОМУА влаштувала виставку Грищенка в Нью-Йорку з нагоди 75-ти річчя народин мистця, а в 1960 р. відбулася його ретроспективна виставка в замку-музеї в Кань. А слід не забувати, що О. Грищенко був членом АНУМ у Львові й виставляв там свої твори в 1937 р. Що весни 1952-53-55 рр. виїздив до Італії, звідки привозив твори вийняткової мистецької вартости. Мистець О. Грищенко шалений кольорист і промовляє сильно своєю кольористичною мовою. Його стиль оригінальний і самостійний, тому було б недоцільно зараховувати його до якогобудь стилю чи напрямку, хоч в ньому може найбільше є з експресіонізму. Збагнувши до глибини всі існуючі модерні стилі, мистець пішов своїм самостійним шляхом, не взоруючись на нікому. «А я хочу малювати, давати життя речам, які мене цікавлять. Творити образ, це значить жити, думати і творити кольорами і формами. Тому кожен малюнок має бути мальований, а не рисований на принципі штучности. Я ж черпаю свою імпульсію з життя, а не з естетики музеїв, філософії, математики і психології . . .» Рафаель, Мікель Анджельо, да Вінчі . . .все це добре, але залишімо в спокою їхні славні тіні. Модерне життя вимагає нової творчої праці, нової мови, нових форм, спостережень. «Майте на увазі, що в мене немає анатомії, перспективи, естетики, ані філософії.» Оце погляди Грищенка на мистецтво ще з часів його побуту в Царгороді, де він вже віднайшов свій мистецький шлях. Але мабуть він віднайшов його ще тоді, коли слідами свого діда-чумака мандрував узберіжжям Криму. Маючи відвагу дуже рано обрати цей самостійний мистецький шлях, Грищенко повністю виграв, як мистець і пробив собі широкий шлях у широкий мистецький світ. Найширше мистець виповідається в пейзажі, зокрема в мариністиці, що в ній дійшов до верхів'я. І чи це будуть морські пейзажі з Тульону, Біскайської затоки, Бретані чи береги Корсики — в них мистець подивугідно передає морські хвилі та їх скажений рух, світляні ефекти й повітря. Він схоплює життя повністю й тому враження від його картин колосальне. Надзвичайно цікаві його архітектурні пейзажі, що в них мистець передає передовсім кольористичні враження даної будови, не задержуючись на деталях. Одначе ці

його твори сильно переконливі й дають глядачеві повне враження архітектурного об'єкту та його стилю. Грищенко — неперевершений кольорист і кожний мазок його пензля живий, переконливий і неповторний. Мистець надзвичайно продуктивний і його мистецький дорібок надзвичайно багатий. Крім великої серії акварель створених у Царгороді й Греції, він створив безмірне число експонатів у Франції, Еспанії, Португалії, Італії, Англії, Данії й Швеції. Годі їх всіх злічити, але такі його твори, як:**«Морське дно», «Порт Одієрн», «Захід сонця в порті», «Морська синява», Море весною», «Живий краб», «Міст в Толедо», Веселка»**, цикл піренейських та альпейських пейзажів, зокрема з околиць Кань, його портрети **(«Туркеня в чарчафі», «Молода жінка в турбані», «Автопортрет»)**, архітектурні мотиви **(«Порт Ню-Йорк», «Груднева ніч в Ню-Йорку», «Катедра де Люк»)** та мертва натура **(«Китиця лілей»)**, — це велетенське багатство кольористичних симфоній, що поривають і захоплюють глядача до глибини душі. А його капітальний **килим «Кань»**, що його придбав французький Музей модерного мистецтва, це дійсно кольористична розкіш, скомпонований надзвичайно майстерно. В творах Грищенка шалено пульсує життя і в них повно вщерть сонця й радости, бо вони зродились в радісному творчому процесі. Тому видатний французький мистецтвознавець **Поль Ґілльом** дуже влучно відмічує — **«його картини свіжі й величні. Його кольори — ніжні і радісні. Свої візії він висловлює в осяйному ритмі, повному стилю й розмаху.»**

О. Грищенко: «Морське дно».

Грищенко приймав участь у велетенському числі виставок та в кількадесяти індивідуальних виставках у різних мистецьких центрах світу. Його твори зберігаються у найвидатніших світових музеях і ґалеріях: в Парижі, Страсбурзі, Греноблі, Ліможі, в Кань, в Ментоні Монако, Брюсселі, Мадриді, в Осльо, Ню-Йорку, Бостоні, Балтіморі, Копенгаґені, Монтреалі, у Львові, Москві та інших місцевостях, по музеях, ґалеріях і приватних колекціях.

Олекса Грищенко не тільки є одним з найвидатніших мистців-малярів, але теж автором вартісних статтей на мистецькі теми («Зв'язки російського малярства із Візантією та Заходом», «Криза в мистецтві і сучасне малярство» та інші) і двох книг. Перша його книга **«Україна моїх блакитних днів»**, що вийшла у французькій та українській мовах і готується видання в англійській мові, написана з великим письменницьким хистом та з великою любов'ю до України. Вона читається зі справжнім захопленням. Друга книга його пера **«Мої роки в Царгороді»**, що теж вийшла в цих двох мовах (французьке видання люксусове і має 40 кольорових акварель мистця) у формі щоденника. Автор спостерігає Константинопіль не очима туриста чи історика, а тільки мистця-кольориста, дає багату й величну картину колишньої столиці Візантії й дуже цікаві сентенції про мистецтво. Ці книги принесли широку славу не тільки їх авторові, але й українській спільноті. Вартість їхня полягає не тільки в надзвичайному письменницькому талантові О. Грищенка, але і в цьому, що мистець вийнятково знає українську літературну мову, як рідко хто з наших письменників, не зважаючи на довгий побут поза Україною. Він наскрізь унікальна постать не тільки в українському, але й теж на горизонті світового мистецтва. Цей Козак-Невмирака ще повний творчої енергії й нових мистецьких задумів і від нього можемо сподіватися ще неодного цінного мистецького твору.

Іван Костюк

СТЕФАНИК І ГЕМІНҐВЕЙ

У журналі «Листи до Приятелів» за місяць вересень—жовтень 1961 ч. 9-10 (1й0-104) помістив цікаву розвідку Остап Тарнавський п. н. «Поцейбічний міт Гемінґвея». Стаття ця відбігає від утертого стандарту різних листів на сторінках цього журналу. Від якогось часу редактор цього журналу відкрив вільне місце для різного рода критиків українського націоналізму. І в той час, коли повінь нудних дискусій таких експертів, як д-р Тома Лапичак, Андрій Білинський чи Іван Лисяк-Рудницький, здається, проминула чи є, може, в стадії зупинки, появу статті автора привітати треба як свіжий струм гадки, який своєю формою та висловленими думками розвіває тумани дискусій про український націоналізм.

Автор подає в свойому нарисі літературознавчу картину постаті славного американського письменника Ернеста Гемінґвея і українського письменника Василя Стефаника. У своїй гарній студії автор ілюструє постать Гемінґвея згадками про нашого письменника та подає зразки Стефаникової прози. Остап Тарнавський робить висновок, що оба автори мають багато спільного у їх літературному вияві. На думку автора Стефаник і Гемінґвей це подібні постаті в літературному світі.

Аналізуючи статтю О. Тарнавського про цих двох велетнів у світовій літературі, мені насуваються думки, які не покриваються в цілості з висновками автора в його спробі паралелі літературного обличчя обох письменників.

Перш цього хочу подати малу примітку. Автор, згадуючи про книжку американського письменника "The old man and sea", за яку він дістав літературну нагороду Нобеля, назву її переводить на українську мову: «Старий рибалка і море». На мою гадку переклад цей не є вірний. Було б краще вжити вислову «Стара людина і море». Згадую про це мимоходом. Можливе ,що автор мав задум впровадити читача в зміст книжки Гемінґвея, припускаючи, що не всі читачі журналу читали цей твір в оригіналі. Думаю, що ця практична ціль накинула авторові гадку затратити вірний переклад назви книжки Гемінґвея на українську мову.

Згадуючи про міркування автора про ці постаті в літературі обох народів, мені здається, що автор провів свою паралелю більше в площині форми вислову авторів, згадуючи менше про світ ідей, який оба автори малюють у своїх творах.

Форма вислову Гемінґвея в його творах - цього творця нового слова, що встановило в літературі нове визначення Гемінґвейського стилю — як твердить Остап Тарнавський (Листи до Приятелів ч. 9-10 сторона 19) — на нашу гадку не дорівнює формі Василя Стефаника, автора «Моє слово» в її мистецькій вартості.

Літературний стиль Гемінґвея має журналістичний характер. Ця манера його мистецького вияву помічається майже у всіх його мистецьких творах. Цей журналістичний стиль Гемінґвея зродився в нього в часі його журналістичної праці в американських пресових агенціях підчас та по першій світовій війні. Найкращим доказом цього мойого твердження може бути твір Гемінґвея:«По кім дзвонить дзвін». Книжка ця—це збірка його репортажів в часі останньої громадянської війни в Еспанії, коли автор боровся як доброволець в рядах «легальних» військ разом рам'я-об-рам'я з червоними бійцями з Москви. Репортажі ці були друковані спершу в американських часописах, а потому автор видав їх окремою книжкою. Це саме можна сказати про інші його новелі. Манера журналістичного стилю цього автора повторяється в усіх його творах, де автор описує епізоди вояцького життя в першій світовій війні, чи в партизанській війні в Еспанії. Цей журналістичний стиль проявляється в описах боротьби тореадорів в Еспанії та Мехіко, чи в часі його мисливських пригод в пралісах Африки.

Єдиним вийнятком Гемінґвейського стилю є його новеля: «Стара людина і море»; вона своєю формо дорівнє формі Стефаникових новель, але її не перевищає. Чи може форма новелі Гемінґвея «Стара людина і море» рівнятися формі вислову Стефаникової новелі: «Моє слово» — це Стефаникове «кредо», що є перлиною не тільки в українській, але й у світовій літературі.

«Буду світ різьбити, як камінь. Слово своє буду гострити на кремені моєї душі і намочене в труті — зіллю пускати буду на ліво... І слово своє ломати буду на ясні сонячні промінчики і замочу його в кождій чічці і пускати буду на право. А свій камінь буду різбити все,

все! Аж на могилу свою його покладу, як мертву красу. А вишня в моїх головах візьме всі мої болі на свій цвіт.»

«А як грім трісне, то здіймаю чоло вгору наново. І лечу, лечу на чорних хмарах.... Золотою стрілою прорізую світляні висоти. В чорний чупер ховаються звізди, як у чорну хмару. Студені хмари від моїх очей теплим дощем спускаються на землю. Але сонця дійти я не годен. І падаю з висоти вдолину.»

Я подав нарочно зразок Стефаникової поетичної прози, щоб читача впровадити в світ краси форми цього украиського майстра слова.

Стефаникове слово різблене, як шляхетний діямант, має неперевершений вияв в українській та світовій поетичній прозі. Стефаникове слово родилося серед його великих творчих зусиль, як вияв глибоких, чистих і гармонійних у красі тонів його поезії, його поетичного слова. Його слово росло, «гострилося на кремінї його душі» у його творчій праці, його фраза наповнялася чистою мелодією, оформлена серед важкої письменницької праці, в якій кристалізувався талант Стефаника. Сам процес творення Стіфаника мав хворобливі форми. Згадує про це Юрій Гаморак (Василь Стефаник — Твори. Реґенсбурґ 1948) кажучи, «Пишучи свої новелі він гарячкував.» Однак цей вияв внутрішнього процесу творчості українського новеліста та його мистецького оформлення його новель не був образом його недосконалості.

Це не були слова репортера, що має намір заповнити часописні сторінки, де принята норма: скількість... За скількість слів платиться вищий гонорар. Бували випадки у творчості Стефаника, що він за цілу ніч, як писав свої новелі, написав одне речення і на підлозі в його кімнаті лежали гори подертого чорновика. Про свій процес творення сам Стефаник говорить: «І все що я писав мене боліло. Щоб дати пів аркуша друку я мушу написати тисячу аркушів.» Було це ще тоді, коли наш письменник писав свої твори своєю власною рукою. Його здоров'я погіршало і по паралічу правої частини тіла та нервовому зламі Стефаник диктував свої твори своїм синам, зміняючи нераз одне слово сотки разів. Ця риса Стефаникової творчості є доказом, з яким пієтизмом ставився письменник до форми словного вислову. Вислідом цих його творчих зусиль культура Стефаникового слова є дуже висока.

До свойого мистецького дорібку в ділянці
фаник говорить: «Я робив, що міг. Перетоплю-
Він великий естет. Про цей естетизм сам Сте-
літератури Стефаник усе ставився критично.
вав мужицьке слово, яке мав біля себе аж пальці мені викручувалися з болю і я гриз їх, що половину треба би перечеркнути з того, а мене це сиве волосся коштувало ж. І нині чую бо я — вірте мені — занадто великий естет, я ясно здаю собі справу з того, що зробив.»

Літературна спадщина Стефаника невелика. Його новелі короткі. Його слово коротке. Але в цих малих рямцях його образні слова блестять багатими колорами його майстерського слова, як краски в українського мистця Олекси Новаківського. Музика його слів чиста, як тони норвезького композитора Едварда Ґріґа.

Можна сумніватися, чи в таких суперлятивах можна говорити про культуру Гемінґвейського слова?

О. Тарнавський у своїй статті, згадуючи про стиль Гемінґвея в літературі, не подає українському читачеві ні одного зразка його форми вислову. І чомусь для ілюстрації його стилю цитує уривок з новелі Стефаника, кажучи, що в цій Стефаниковій формі можна вмістити слово Гемінґвея, відкидаючи нашого новеліста сентиментальність... Ця остання заввага автора має посмак дешевого на ефект дотепу.

Можна догадуватися, що автор, подивляючи красу Стефаникового слова, хотів дати вираз свойому захопленню у Гемінґвейському стилю. Скористав із цитати Стефаникового стилю, бо не мав іншого вибору. Мусів поклонитися Стефаниковій формі. Сама конструкція його статті мала б великі щербини, якщо б автор подав був зразок стилю Гемінґвея, порівнюючи його з поетичною формою Стефаника.

Подаючи цей наш сумнів, ми не думаємо і не маємо наміру поменшувати красу слова автора твору: «Стара людина і море». Ніде правди діти, поетичне слово обох авторів має іншу вагу і красу. Це слово притаманне тільки Стефаникові, співцеві «кам'яної мужицької душі» — як його неслушно називають в історії української літератури. Є це своєрідна індивідуальність Стефаника, про яку згадує автор статті: «Поцейбічний міт Гемінґвея».

Індивідуальність вислову Гемінґвея тому така оригінальна, бо ніхто перед ним не говорив такою мовою в американській літературі. Ця поетична форма вислову Гемінґвея в американській прозі є унікатом і тому блестить метеором на американському літературному небозводі. Але краса його слова не є така, як у Стефаника; вона різна.

Ще більше різний світ ідей в обох письменників. Стефаник подібний до Гемінґвея в першому періоді його творчости. В тому часі, ко-

ли письменникове творче обличчя, гадки та ідеї мали характер селянського стану, селянського світу. В тому періоді Стефаникової творчості можна б знайти спільні нотки, які можна вмістити в світі ідей Гемінґвея.

З появою Стефаникових новель: «Марія», «Сини», «Вона — земля» світи обох авторів різні. По першій світовій війні Стефаник усвідомив собі, що він не є поетом села, селянського стану з його притаманною вічною трагедією, але його призначенням бути співцем цілого українського народу. Ця переміна в душі Стефаника та його свідомість ролі національних позицій зродили в ньому віру та патос, що дали українській літературі ці літературні перлини.

У другому і останньому періоді творчости Стефаника ідея бунту та визвольних змагань українського народу проти польського окупанта Західних земель України закована в ґраніт його мистецького слова.

Про цей період творчості Стефаника Юрій Гаморак пише: «Він оспівує героїчну боротьбу Західної України проти польської навали, оспівує тугу народу за своєю державністю. В цих його новелях сила його вислову не поменшала, — вона зміцніла. Його критичне відношення до своєї творчости сильне й перед тим, тепер ще міцнішає. Його слово щораз коротше, щораз остріше. Наче він хоче чимдуж викинути з серця всю силу, увесь біль, що нагромадилися в ньому за багато років мовчанки.

Так, як у творчості трьох віщунів в польській літературі, Стефаникове слово має месіяністичний характер. Він ставить себе в ролю провідника свойого народу, яким був перед ним автор «Мойсея» в українській літературі. Стефаникові герої в цьому періоді творчости мають національне обличчя, основане на його політичному світогляді та його політичному «вірую». У Стефаника домінують почування любови батьківщини. Таких почувань немає в Гемінґвея. Стефаникові герої йдуть воювати за Україну, коли герої Гемінґвея є дезертирами або борються як добровольці по стороні червоних партизан в громадській війні в Еспанії.

Персонажі американського письменника мають інтернаціональний характер. І хоча читач знає, що його герої — це члени американського народу, але їх можна б сміло заступити постаттями іншого народу, а цілість твору на цьому зовсім не потерпіла б. Цю нашу гадку можна б пристосувати до всіх майже творів Гемінґвея.

І хоч як намагається автор коментованої нами статті виправдати політичний характер новелі Гемінґвея, «По кім дзвін дзвонить», то на нашу гадку — цей твір є апотезою американського юнака, що гине за комуністичну ідею по стороні червоних військ в Еспанії. І не тільки Остапа Тарнавського виправдання, але багато інших інтерпретацій цього твору, будьто би Гемінґвей описує історичні події, не змінюють факту, що герой Гемінґвея захоплений ідеєю «легального» комуністичного уряду. В його обороні гинуть бійці червоної Москви так, як і він. «Кредо» Гемінґвея в цьому творі зовсім різне від Стефаникового «Вірую», «Синів», «Марії» чи в «Листі політичним арештантам-мужикам на Святий Вечір.»

Який вплив може мати Гемінґвейова новеля «По кім дзвін дзвонить» на молоде покоління і на старших, не тяжко догадатися. Цей вплив може бути тільки неґативний. Вже тепер американська публічна опінія занепокоєна занепадом патріотизму серед американської молоді. Чи можна говорити про такий виховний вплив Стефаника на українську молодь та українське покоління?

Підкреслюючи час-до-часу громадські критерії в наших міркуваннях, ми не хочемо заперечувати літературні критерії, якими руководився в своїй статті О. Тарнавський. Ми переконані, що О. Тарнавський є поклонником девізу «мистецтво для мистецтва». Ми свідомі цього, що в літературознавстві громадські критерії вже віджилися. Вони мають питому вагу тільки в тоталітарних державах, зокрема їх свобідно вживають в Совєтській імперії. У західньому літературознавстві їх не беруть до уваги.

Беручи під увагу тільки літературні критерії, погодитися треба, що наш Стефаник перевищає Гемінґвея красою форми. Не згадую вже в цьому випадкові про світ ідей обох письменників: вони є зовсім різні.

Ще більша різниця ділить обох письменників у їх релігійному світогляді та їх відношенні до церкви.

Василь Стефаник був релігійною людиною. Часто ходив до церкви. Ніколи не виступав проти духовенства, дарма що був членом української радикальної партії, яка нераз не закривала свойого ворожого стосунку до духовенства. Його відношення до церкви було позитивне. Більша частина Стефаникового життя проминула в його рідному селі Русові. Він одружився з донькою священника з сусіднього села Стецеви і якийсь час жив у домі свойого тестя о. Кирила Гаморака та вів його госпо-

дарство. Це його родинне оточення та атмосфера мужицької культури з притаманною побожністю українського селянина мусіла мати корисний вплив на його релігійні почування та віру в Бога, яка письменника ніколи не покидала. Герої Стефаникових новель — це віруючі селяни, надихані релігійною любов'ю.

І хоча Стефаник не був практикуючим католиком, то на сумерку свойого життя в тяжкій хворобі рішив примиритися з Богом. На цей зворот у житті письменника мав великий вплив наш Митрополит Андрей Шептицький, з яким Стефаник був у дуже приязних стосунках. Будучи у Львові, Стефаник завжди йшов на Святоюрську гору відвідати князя української католицької церкви. Його зв'язки з Митрополитом не вриваються до його смерті. В травні 1936 Стефаникові відвідини у Митрополита були останні.. В часі цих відвідин Стефаник виявив Митрополитові свою думку поєднатися з Богом. Попросив Митрополита, щоб о. Ігумен Климентій Шептицький, брат Митрополита, приїхав до Русова висповідати й приготовити його в дорогу на той світ. Воля Стефаника сповнилася. А цілу ніч перед його смертю просидів біля нього парох Русова о. Михайло Дольний. Він відійшов на той світ як праведний християнин. Відійшов на той світ, де тридцятшість років ждала на нього його улюблена мати.

Гемінґвей у Бога не вірив. Дарма, що наш поет Олесь Бабій старався доказати на сторінках журналу «Овид», що Гемінґвей був віруючим. Можна догадуватися, що він був атеїст або принайменше індиферентний аґностик. До жодної церкви він не належав. Були заходи збоку одного його приятеля монаха Єзуїтського чину навернути його на християнську віру, але заходи ці не виправдали його надій. Гемінґвей покінчив своє життя самогубством. І не могло йнакше статися. Філософія життя Гемінґвея була безнадійна. Картини селянського життя в творах Стефаника є повні траґізму, але його розуміння життя не є безнадійне так, як у Гемінґвея.

Смерть зустріла Гемінґвея в часі, як він чистив свою ловецьку зброю. Дехто старається пояснити причину його смерти як нещасливий випадок... Це тільки здогад, в що ледви чи можна повірити. Гемінґвей був мисливець з крови й кости і вмів орудувати нею. Гемінґвей покінчив своє життя тією зброєю що її не покидав в часі своїх ловецьких пригод і нагод. Не міг Гемінґвей знайти іншого відходу з дороги життя, а ця дорога була для нього безнадійна. Поцейбічний міт Гемінґвея не мав твердої опори у Всемогучого Бога.

ОСЕЛЯ ОДВУ

ЛИСТ ГОЛОВИ ОСЕЛІ ім. ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА в Лігайтоні Романа Папроцького до Друзів в терені.

ЦУ ОДВУ доручила мені керівництво Оселі ім. О. Ольжича в **Лігайтоні, Па..**

Я черговий і моя функція та доля буде подібна як і моїх попередників, якщо я зустрінуся з таким самим зрозумінням завдань оселі серед наших Друзів.

ЦУ ОДВУ назначує керівників оселі — і то що року іншого, шукаючи відповідних тому трудному завданню людей, тож може настати такий стан, що всіх перевиберуть, а діла не буде.

Чому? Бо коли найліпші пляни найбільш фахового пляновика ЦУ не одобрить і не роздобуде грошей, то вони останутъ тільки плянами в течці. Які ж можуть бути причини, що наш так жертвенний загал подекуди не має зрозуміння для такого великого завдання, як оселя? Першою причиною — на нашу думку — це є певний кадр Друзів, що не маючи практично контакту з тереном — висувають теоретично ряд надмірних вимог до життя та Друзів, що практично переводять в життя намічені пляни. Коли ж дії працюючих Друзів не покриваються з їхніми теоретичними настановами, тоді вони б'ють на сполох та говорять про безпляновість та хаос. Друга причина незрозуміння в тому, що інші Друзі, слідкуючи за оселею як економічною базою — не бачать задовільних — на їхню думку — осягів, а тому ніяк не можуть зрозуміти, чому це ОДВУ нав'язала не надто прибутковий інтерес, при чому забувають про основне завдання оселі, а саме: оселя — це установа загально національна і важлива для Руху.

Ціллю цього листа—в першу чергу вияснити Друзям основні завдання оселі саме в політичному й економічному пляні та нашу до неї настанову. Кожна доба в історичному процесі

має властиві собі форми розвою. Швидше чи пізніше зрозуміння учасниками вимог доби зумовляє політичну чи економічну геґемонію одних народів над другими. Це закономірне явище діє також у питанні росту певних складових елементів нації та є в її рушіях чи в політичних чи економічних. Це питання стає ще більш складним, тоді коли дана нація поневолена. Тоді зрозуміння духа часу, тобто форм і засобів визвольної боротьби, це ґарантія житя тієї нації на довшу мету.

Згідно з тезами Пана інж. О. Бойдуника, члена ПУН та Голови УНРади, «кожна частина української нації мусить знайти свої питоменні завдання. Інакші завдання мають наші брати у краю на рідних землях, ще інші ті українці, що безпосередно пов'язані з краєм, тобто еміґрантами, а зовсім інші завдання мають іміґранти, тобто українці поселені стало в нових батьківщинах». Фактом безспірним стає — твердить Високодостойний Голова, і з цим ми мусимо погодитись — що нас нові батьківщини всмоктують політично — економічно — побутово і навіть до певної міри духово. Багато з нас чи наших дітей може вже не повернеться на Україну, це прикро, але не трагічне твердження тоді, коли ми його свідомі та готові до протинаступу, тобто — коли будемо на него приготовані. А приготовані будемо тоді, коли зрозуміємо правильно сенс історичного процесу, що в ньому не тільки не сміємо загинути, але й мусимо займати творчу поставу до всесвітніх подій. Ми, іміґрація, мусимо доложити всіх зусиль, щоб найдовше а то й вічно зберегти нашу духову і культурну, а навіть фізичну екзистенцію України, живучи повноцінним життям нової батьківщини. Як же це робити сьогодні? В попередніх роках зв'язок із батьківщиною був посередній, а еміґрація переживала разом з материком всі пацифікації, процеси та тюрми. Для всіх був наявний доказ, що коли еміґрація вложить якісь капітали, то тим самим прямо поможе краєві, а в заміну дістане кожночасно духову відплату. Тоді неконечні були якісь господарські організаційні надбудівки. Загальне життя на еміґрації містилося при церквах та народних домах, де духово-культурна та політична обслуга приходила прямо з батьківщини. Ті часи минули сьогодні, зв'язок з краєм став тільки символічним і ми за ідеями покійного О. Ольжича мусимо будувати Україну нині тут.

Ряд всіх суспільних організацій в ЗДА кинувся на купно і будову, що так окреслю — «кондензованих Україн», то є — кинувся шукати таких форм українського внутрішнього життя, де б могли українці хоча хвилево бути разом та підчинятися законові що його видає тільки українська спільнота. Тамже стоячи близько плечем об плече, творити таку температуру, що оживляла б відмираючих та давала всім нам у ґурті поштовх до нових чинів.

Шукаючи нових шляхів формації Руху, наші Друзі в ЗДА пішли одні із перших на спробу служіння Рухові новими методами та купили маленьку Україну — Оселю ім. О. Ольжича, що на ній бути не лиш панами самим, але передати новою формою духову спадщину Руху майбутнім поколінням. Тому — думаю — вповні оправдана засада, що купно оселі — це в першу чергу політичний, а не економічний акт Руху. На вияснення цієї тези наведу як приклад Канаду—УНО. Недавно будучи на З'їзді УНО в Гамільтоні — завдяки їхній гостинності був допущений я враз з Друзями з ЗДА до Фінансової Комісії З'їзду і там мав повну можність довідатися про їхні фінанси, клопоти, та економічні плянування. Правда, вони мають фінансові клопоти не менші наших. — але прошу не забувати, що до війни ОДВУ перевищувало УНО Канади чи то у збірці пожертв на Рух, чи то зовнішніми виявами, маючи далеко більший кадр людей. Ще й сьогодні кадрово ЗДА перевищують Канаду, та смію твердити, що сьогодні УНО-ві ОДВУ не може дорівняти ні політичною вагою в житті країни і українства, ні економічними спроможностями. УНО, зрозумівши скорше вимогу часу для еміґрації — хоча з довгами — вросли у кожне більше місто Канади і не втопилися. УНО має свої доми, школи, пресу і може,— що є основним для зростання Руху — дати працю рядові людей таки у своїх установах, та тоді вимагати від них належної праці.

Що ж дала оселя за чотири роки свойого існування?

Перше всего ЦУ ОДВУ, закупивши оселю, появилась у всій українській пресі на рівні із нашими найсильнішими економічно загосподарованими установами, як: Український Народній Союз і Український Робітничий Союз. Серед мас ми дістали належне і заслужене місце.

На оселі при участі найкращих українських мистецьких сил влаштовувано Українські Дні, Спортові Олімпіяди і цим дано змогу не лише обслужити духово нас самих, але показано тисячам давноосілих українських гірників та

їхнім дітям зразки української культури. Хиба ж це не форма збереження української духовости серед завмираючих клітин? Через оселю пройшло за чотири роки около п'ятьсот українських дітей і їхні молодечі почування зв'язані частинно з нашим рухом. Маємо докази, де діти батьків із противних нам середовищ стали завдяки побутові на оселі лідерами наших молодечих організацій.

Коли ж станемо розглядати оселю як чисто економічну установу, то що ж можна вимагати було б від неї, коли ЦУ ОДВУ, купуючи її, мала тільки тисячу долярів в касі. Приступаючи до набуття такого великого підприємства, що ним сьогодні є оселя, ЦУ ОДВУ вірила у вірність кадрів. Кожному повинно бути ясно, які труднощі поборювала й поборює ЦУ ОДВУ, щоб набути цей об'єкт та пустити його в рух у бизнесовому порядку. Щоб набути цей об'єкт мусіла бути поважна сума грошей. І хоча оселя — це власність ЦУ ОДВУ, тобто всіх Відділів, то, нажаль, поза малими вийнятками тягар мобілізації гроша, безкоштовні години праці при її відбудові та фінансові пожертви пройшли силами кількох, так званих «відділів ОДВУ — сходу».

Коли ж не було загального зрозуміння і допливу капіталу з терену, то кожному з Друзів ясно, що праця мусіла йти, як кажуть, «стрибками» і навіть неможливо було зробити плянового бюджету.

Чи оселя може дати економічні користи?

Може більше, як кожна інша, власне ізза її географічного положення. Оселя ім. О. Ольжича положена в басейні найбільшого скупчення українців. Вона, відмінно від інших осель чисто відпочинкового характеру, засадничо мусить бути сталим культурним центром, і тому має бути чинна круглий рік.

Щоб мати прибутки, не вистачає тільки гарна околиця та догідний доступ, але мусять бути пороблені такі удогіднення, щоб відповідали смакові української публіки, а тим самим її притягали та забезпечували їй відпругу по тяжкій праці. Нововибрана Управа Оселі має такий проєкт зроблений на основі бізнесового пляну. Цей проєкт напевно дасть прибуток, та щоб його реалізувати, треба Вашої помочі, Шановні Друзі. Ваша поміч збудує велику цілість, — а не поможете, то й не шукайте тоді виновників за невдачу.

Яка ж форма помочі? Перша і основна — це купно шера оселі на землю. Такі шери покупили в нас дивізійники та інші нечлени Руху і не боялись навіть будувати там доми. Земля в Америці дорожіє і на купні Землі Ви напевно не стратите, бо крім власної користи поможете організації, що ці гроші вкладає на поліпшення оселі. А коли атка форма комусь невигідна, то прошу дати нам довготермінову позику з тим, що проценти зарахуємо як даток на оселю. А ні, то як даруєте на церкву чи на школу, подаруйте й на нашу спільну маленьку Україну, або заплатіть, коли Ви далеко, кілька робочих днів. Прохаючи піддержки Ваших Відділів, маємо до цього моральну підставу. Для нас усіх є один Рух — нам усім дорогий, а коли в нього віримо, то мусимо вкладати жертви, щоб він ріс.

Віра без діл мертва. Тепер, Шановні Друзі, слово за Вами.

СЛАВА УКРАЇНІ СЛАВА АМЕРИЦІ

За Управу Оселі ім. О. Ольжича

Роман Папроцький
голова

****

ОБІЖНИЙ ЛИСТ Ч. 9 (24)

Дорогі Друзі!

На сьогоднішний день наші справи маються, як слідує:

I

30-ліття «Українського Слова»: Українське Слово з дати Париж, 3. лютого 1963 р. проголосило цей рік «Ювілейним Роком Українського Слова».

Доцінюючи його заслуги та тяжкі випробування в минулому, його ясну і непохитну позицію в ставленні українських визвольницьких, самостійницьких і націоналістичних проблем та предвиджуючи його великі завдання в будуччині, Центральна Управа Організації Державного Відродження України закликає все своє зорганізоване членство, як і Братні Організації відзначити цей ювілей на терені нашого діяння.

Приємно нам було довідатися, що ряд ідеологічно споріднених з нами організацій, як Українська Національна Єдність у Франції, Об'єднання Українців у Великій Британії та Українське Національне Об'єднання в Канаді вже активно включилися в акцію відзначення ювілею «Українського Слова», творячи до цього спеціяльні комітети. Священним обов'язком являється для нашої Організації також активно включитися у відзначення цього ювілею. Щоб технічно це перевести, вважаємо, що доцільним буде, щоб на запляновану Краєву Конференцію ОДВУ і Братніх Організацій, що має відбутися в місяці березні ц. р. у Клівленді, як одну точку нарад поставити: **«Відзначення 30-ліття Українського Слова і розбудова його фінансової бази».**

II

Віділ ч. 23 в Аллентавні, Па. купив власний дім.

В Аллентавнській американській газеті «Де Морнінґ Кол» від дня 2. лютого 1963 р. під наголовком «Українське Товариство закладає школу» читаємо: «Українське Товариство вчора зложило перед Лігай Окружним Судом заяву, що має намір оснувати школу при 116 Н. 2-га вулиця в Аллентавні.

Товариство це, а саме Відділ ч. 23 Організації Державного Відродження України, яке існує в Аллентавні від 1932 року, закупило приміщення для шкільного ужиткування. Дітей у цій школі будуть навчати мови, історії та культури України.» Дальше слідують клявзулі контракту купна з попереднім власником будинку.

Центральна Управа з цієї нагоди — чудового завершення та видатного подвигу, як і успішного зростання 23. Відділу висловлює цією дорогою свій подив організаційного міцніння Відділу та наполегливої праці і великої жертвенности Друзів із 23. Відділу. Спеціяльна подяка за це належиться Управі Відділу під головуванням друга проф. А. Білинського.

III

Збірка на могилу сл. п. Євгена Мацяха.

На наш заклик або нашими стараннями наступні пожертви вплинули на побудову намогильного пам'ятника б. членові ПУН, сл. п. Євгенові Мацяхові у Лондоні.

Від Центральної Управи ОДВУ	дол. 50.00
Від 24 Відділу ОДВУ в Дітройті	дол. 25.00
Від Братства Броди-Лев товариства охорони воєнних могил	дол. 100.00
Разом	дол. 175.00

Ще раз просимо всі наші Віділи відгукнутися бодай найменшими пожертвами на ту ціль. Щиру подяку складаємо від Центральної Управи 24. Відділові і Братству Броди-Лев. Всі пожертви переслано на властиву адресу.

IV

Багато Відділів отягається з надсиланням збірок і збіркових лист із «Листопадової Збірки» за 1962 рік, мимо наших кількакратних упімнень і мимо того, що речинець розчислення вже давно проминув. Пригадуємо ще раз **усім** нашим членам, що згідно з нашими постановами, **кожний член є зобов'язаний зложити у місяці листопаді свою пожертву у висоті одноденного заробітку.** Це зобов'язання то справа чести кожного нашого здисциплінованого члена. Це зобов'язує нас і цього року помимо наших надзвичайних видатків на допомогу родинного характеру — у зв'язку із захворінням одного із провідних членів.

Також досі немає розчислення з «Одноцентового Фонду» (збірки до пушок розісланих в осені 1961 року). **Тільки 10. Відділ ОДВУ із Ню-Йорку та 24. Відділ ОДВУ з Дітройту** прислали розрахунок по тому відношенні. Ми Вас ще раз просимо написати, чи Ви вживали пушки на збірку «Одноцентового Фонду» — або чи Ви їх часом не заховали до свойого архіву на пам'ятку будучим поколінням.? Вияснення в тому відношенні є конечні! Просимо Вас дуже зрозуміти, що Референт Визвольного Фонду, друг Лев Куделя не знає, що йому почати, чи старатися про нові пушки та їх розсилати в терен, чи занехати цю систему.

Просимо конечно: відгукніться, не іґноруйте наших закликів! Одвівці — як знаємо — є не лише жертвенними, але й добре вихованими людьми і ніколи не залишають питання звернені в їх сторону без відповіді. **Ще раз прошу — відгукніться ! ! !**

М'ясниці вже проминули, а за давно **проминулу коляду забули.** Просимо Відділи — ще перед зборами Відділів поробити розчислення також і в тому відношенні з нашими фінансовими робітниками Центральної Управи. Ви так мало з нами комунікуєтесь і Ваш зв'язок з нами такий слабий, що вони нарікають що нічого їм робити. Будь ласка, дайте їм більш зайняття, щоб опісля на З'їзді не мати причини їх критикувати за їх бездільність.

Закінчуючи оце з черги дев'ятий обіжний лист, бажаю Вам успіху в переведенні в життя його постанов.

З дружнім привітом
Слава Україні!

Богдан Левицький
секретар

Загальні Збори 25-ого Відділу ОДВУ в м. Трентоні, Н. Дж.

Дня 24 листопада 1962 року в м. Трентоні, в приміщенні Української Кредитової Кооперативи «Самопоміч», відбулися річні Загальні Збори 25-го Віділу ОДВУ.

Збори відкрив голова Відділу д. Максим Скорупський, а нарадами керувала обрана президія в складі; Дмитро Січ — голова та Леонід Веремієнко — секретар.

Збори заслухали звіт уступаючої Управи Відділу про пророблену працю та звіт Контрольної Комісії. По докладному обговоренні та дискусії над звітами, Збори уділили абсолюторію уступаючій Управі.

Новообрана Управа Відділу представляється так: Максим Скорупський — голова, Микола Веремієнко — заступник голови, Леонід Веремієнко — секретар, Іван Микитин — скарбник, Василь Білак — організаційний референт; Контрольна Комісія: Зенон Городиський, Мирослав Чаповський та Микола Тащук; Товариський Суд: Олександер Харків, Дмитро Січ та Микола Ткач.

Збори намітили та докладно обговорили плян праці Відділу на наступний рік та доручили новообраній Управі поробити відповідні заходи та підготовку для успішного переведення його в життя.

Л. В.
(Леонід Веремієнко)

Голова ЦУ Т-ва «Відродження» в Арґентині, що перебуває тепер у ЗДА, в місяці листопаді продовжував свої відвідини з метою познайомитися з українським життям у ЗДА.

Він відвідав, у товаристві дир. Р. Крупки, Голову Відділу ОДВУ в Нью-Йорку, Редакцію «Свободи», де його приймав ред. А. Драґан, а опісля Й. Лисогір, Головний Предсідник УН Союзу.

Того ж самого дня, Б. Коваля прийняв Президент УНР в екзилі, д-р Степан Витвицький. Гість передав привіт від українців, що перебувають в Арґентині й стоять на платформі Державного Центру. В присутності Голови Представництва ВО в ЗДА, д-ра Є. Приходька, Б. Коваль інформував Пана Президента про працю нашої колонії в Арґентині для пропаґування визвольних українських ідеалів. Пан Президент був зворушений фактом, що ґенерація, яка вже народилася в Арґентині, приймає активну участь в українському організованому житті, віддаючись цій справі беззастережно, вибиваючись на передові пости.

17. листопада, заходами 10. Відділу ОДВУ в Нью-Йорку відбулася доповідь Б. Коваля н. т. «Українська еміґрація в Арґентині», яку слухала широка авдиторія. В дискусії брали участь пп. дир. Р. Крупка, д-р Б. Левицький, д-р В. Михайлів, П. Дорожинський, П Різник, В. Різник, М. Герець, Попіль і ін.

Гість виїздить з доповідями в інші осередки БДВУ. При цій нагоді подаємо деякі його особисті дані.

Богдан Коваль народився в Арґентині 26. 2. 1933 р. Вчащав до Рідної Школи при філії «Відродження» в Беріссо, де й почав свою орґанізаційну працю в Секції Молоді. Згодом був членом Управи цієї Філії, доки виїхав до Буенос Айресу на студії. Від 1953 р. починається його діяльність в столиці. Його заходами організовано Союз Арґентинсько - Українських Студентів, якого він був Головою протягом 5 років.

Попрацювавши в Секції Молоді Централі «Відродження», Б. Коваль став членом ЦУ, а 1,61 р. Головою ЦУ. V Конґрес Українців Арґентини вибрав його секретарем УЦР. Крім того він працює Місто-Головою Кредитової Кооперативи «Відродження». Вів 1960 р. він є Головою Проводу «Зарева» в Південній Америці, що має осідок в Буенос Айрес.

«Я Л И Н К А» ОДВУ В ЧІКАҐО

Дружнє зближення членства всіх Братніх Орґанізацій; взаїмне знайомство нашої організаційної Рідні; цілорічні «вимоги» управи Відділу до членства ОДВУ і БО — зобов'язували управу Відділу хоч раз в рік «дати» щось цьому жертвенному членству, їхнім родинам, а зокрема найменшим; відзначити піонерів нашої націоналістичної праці на цьому терені — ось мотиви, якими керувалася управа 2-го Відділу ОДВУ, роблячи «Ялинку» для членства і Родин ОДВУ та БОрганізацій.

Ялинка відбулася 13-го січня ц. р. о год. 3-ій по полудні у великій залі при соборі св. Володимира.

Під звук українських коляд, голова Відділу, М. Панасюк, відкрив це Свято, а проводив ним д-р А. Гаєцький.

Під ялинкою, приготованою п. Буксарем, виднілі подаруночки від ОДВУ для наших найменших і членів МУН. Св. о. Миколай (Любомир Кузик) роздав ці подаруночки в настрої великого піднесення. Всі мунівці одержали олівці і нотеси з написом «Мля МУН — від ОДВУ». Нечемні одержали різки від «чортика», який

виконав свою ролю дуже добре.

Святвечірня вечеря приготована панями: Маланчук, Марцинюк, Сікачовська, Шумська, Зайчук, Особа і Панасюк — багато вплинула на святочний настрій.

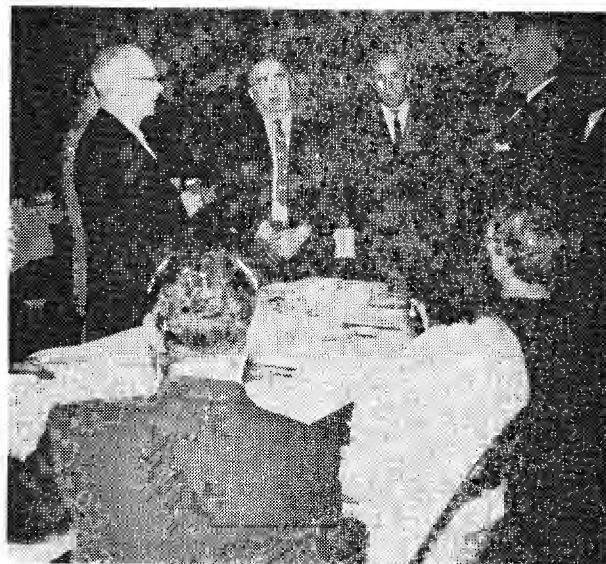
Святвечірня вечеря, роздача уфундованих Відділом ОДВУ даруночків, ялинка, коляди старших і дітей, відповідні діточі гри (проводила ними п-ні Кузик і д-р І Лисейко) та деклямації Х. Панасюк і Х. Буксар — справді дали нам дуже гарний вечір.

Віримо, що «Ялинка» ОДВУ в Чікаго вже ввійде в традицію нашої праці.

Присутній

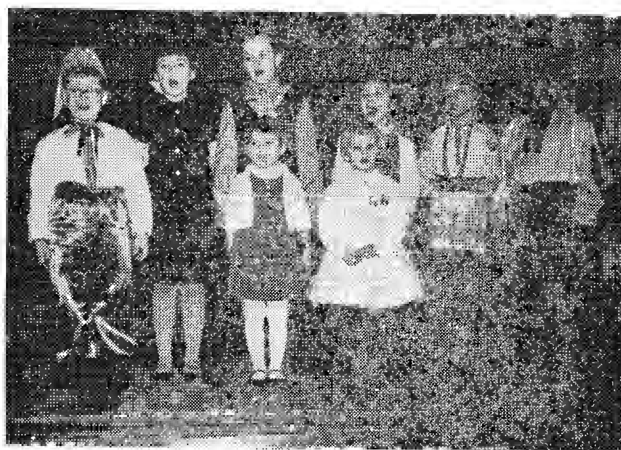
Група мунівців під ялинкою

Колядують

Роздача дарунків

Діти колядують на сцені

Independent Ukraine
2315 WEST CHICAGO AVENUE
CHICAGO 22, ILLINOIS, U. S. A.
